

על פרשת השבוע

אגעדאנק

פרשת כי תצא תשפ"ה

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

לפני העבירה – יצר הרע נראה כמו הר גבוה. התאוה עצומה, בלתי ניתנת לשליטה. עס איז אזוי געשמאק... א גוטע לשון הרע... א גוטע פיצה, למרות ההכשר המפוקפק... אבל אחרי העבירה נוכחים לראות שהכל היה כלום, דמיונות פורחים באויר. לא שווה שום דבר. צדיקים הם "לפני עבירה", לכן נדמה להם יצר הרע כהר גבוה. לעומתם הרשעים, הם "לאחר עבירה", הם נוכחו כבר לדעת שהכל עורבא פרח, חוט השערה.

(יחי ראובן)

כי את הבכר בן השנואה כייר לתת לו פי שנים (כא, יז)

למה כתוב "בכר" חסר ו'? כתבו בשם האריז"ל (פתגמין קדישין) וכן מובא בספר הטיול (לאחי המהר"ל) שבכל אותיות הא' ב' ישנם שלוש אותיות שערך כפול מהאות הקודמת: ב' הוא כפול מא', כ' כפול מי', ור' כפול מק', אותיות בכר. ולכן לא כתוב ו' כדי לרמז ע"י אותיות אלו שהבכור מקבל פי שניים, ואם היה כתוב ו' לא היה נרמז בזה.

(פתגמין קדישין)

ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע בקלנו זולל וסבא (כא, כ)

בדין בן סורר ומורה מצינו דברים פלאיים ביותר. המשנה במסכת סנהדרין (ע, א) אומרת: "אכל בחבורת מצוה, אכל בעיבור החודש, אכל מעשר שני בירושלים, אכל נבילות וטריפות, שקצים ורמשים, וכו' אינו נעשה בן סורר ומורה. דהיינו שבן סורר ומורה שאכל בשר ושתה יין מסעודת מצוה אינו נחשב כבן סורר ומורה, וכמו כן, אם אכל בשר נבילות וטריפות ג"כ אינו נעשה בן סורר ומורה. ויש להבין מה ההסבר בזה? ובפרט צריך להבין את הדין שאם אכל מנבילות וטריפות אינו נחשב לבן סורר, שהוא ממש איפכא מסתברא, שאם כשאכל דבר היתר אתה הורגו על שם סופו, אז כשאוכל כבר עכשיו דבר איסור בזלילה וודאי שצריך להורגו?!

הגמרא עצמה מביאה, לגבי מה שאינו נעשה בן סורר ומורה אם אכל מסעודת מצוה, "כיון דבמצוה קא עסיק לא ממשיך", ויש לבאר, שהנה

כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אליך בידך ושבית שבי (כא, י) למה התחיל בלשון רבים על "אויבך", והמשיך בלשון יחיד "ונתנו"? בנחל קדומים לחיד"א, מבאר בדרך רמז, עפ"י הגמרא במסכת יומא (סט, ב) שאנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים שיתבטל היצר הרע של עבודה זרה, ונתקבלה תפילתם, ונמסר בידם והרגוהו. לאחמ"כ בקשו לבטל גם היצר הרע של עריות, ואכן נמסר בידם, והכניסו אותו לתוך סיר סגור למשך שלשה ימים, אבל ראו שאין העולם יכול להתקיים, ואפי' ביצה אחת לא הטילה שום תרנגולת באותם הימים, אז סיממו את עיניו והחזירוהו, וסיממת עיניו הועילה שאדם לא יהרהר בקרובותיו.

לפי"ז כתב הרב החיד"א "כי תצא למלחמה על "אויבך" דהיינו שכשיבקשו לעשות מלחמה עם שתי יצרי הרע של ע"ז ושל עריות, אז על הראשון "ונתנו ד' אלוקיך בידך" – לשון יחיד שרק אחד מהם, של ע"ז, ניתן בידם לגמרי שיוכלו להרגו, אבל השני – של עריות, על זה רק "ושבית שבי", אבל לא להורגו.

כי תצא למלחמה על אויבך (כא, י)

זהו מלחמת היצר.

הגמרא במסכת סוכה אומרת "לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכים והללו בוכים וכו'.

נשאלת השאלה איך תיתכן "מחלוקת" כל כך גדולה בין הצדיקים לבין הרשעים, לצדיקים נדמה להם כ"הר גבוה", ולרשעים נדמה להם כ"חוט השערה"? האם תיתכן מחלוקת על דבר אם גובהו מטר אחד או קילומטר אחד?

וואס זאגט איהר רבותי? מהו, אליבא דאמת, היצר הרע? הוא הר? איך יתכן שהרשעים יראו אותו כחוט? הוא חוט? איך יתכן שהצדיקים יראו אותו כהר?

שמעתי ביאור נפלא מרבי שבתי יודלביץ זצ"ל, ממש אגעשמאקער ביאור:

שאלות לפי א' ב' על הפרשה - עם רש"י. (מהרב מ. אלינגר)

א. לא נקרא "שובע" (כג, כה) העוֹשֵׁק עובר בשני לאוים (כד, יד). ב. מקום זה, נקרא "שער" (כה, ז). ג. משמעות "מעקה" (כב, ח) אין בו דין שכחה (כד, יט). ד. מלאכה בשדה [שאינה גמר מלאכה] (כה, ד). ה. מכאן שמעידים רק בפני בעל הדין (כב, יד) לשון האיסור לחתוך בהרת (כד, ח). ו. כבישת המבט, כאילו לא רואה (כב, א). ז. עדיף שימות במצב זה (כא, כ). ח. קושי, שאינו קיים במצוות שלוח הקן (כב, ז). ט. משמעות "הקם תקים" (כב, ד). י. כנגדו דיברה תורה (בדין יפת תאר) (כא, יא). כ. בחסרונה – נחשבים עוללות (כד, כא). ל. איסור שעוברים עליו, אחרי 3 רגלים (כג, כב). מ. גרוע מרוצח (כג, ט) נושא אשה, שלא חייב לשמחה (כד, ה). נ. היבם מקבל, בעקבות הייבום (כה, ו). ס. בזמן זה, השטן מקטרג (כג, י) תרגום של "יתד" (על אֶזְנֶךָ) (כג, יד). ע. "עבדות" בפרסית (כא, יד) הושוו לחמורים (כג, יח). פ. דבר המעורר גניבה (כב, כג) מתנת עניים באילנות (כד, כ). צ. משמעות "קרף" (כה, יח). ק. "ולוֹל" בלשון המקרא (כא, כג) דבר מורחק – לשבח או לגנאי (כב, ט). ר. אין הבכור נוטל בזה פי שנים (כא, יז). ש. המתחתן אתה, עובר בשני לאוין (כג, א). ת. עושים לכל הנסקלים (כא, כב).

שאלות לפי א' ב' על הפרשה - בלי רש"י. (מהרב מ. אלינגר)

א. משם בא בלעם (כג, ה) לא תתעבו (כג, ח). ב. מצוה למעביד (כד טו). ג. כינוי לצניצית (כב יב). ד. גם הוא, מצאצאי הממזר, לא יבא בקהל (כג, ג). ה. לאו שלא לחתוך סימני צרעת (ולא לדבר לה"ר) (כד, ח). ו. נשמע עונש גופני, אך משמעותו, תשלום (כה, יב). ז. מצוה עשה, הקשורה לצרעת (כד, ט) (ומונעת לשון הרע). ח. מצוה טעינה- נאמרה בו (כב, ד). ט. לא תדרוש, לעמון ומואב (כג, ז). י. תבכה את אביה ואמה במשך זמן (כא, יג). כ. העבודה שם, מתירה אכילה, לפועל (כג, כה). ל. איסור להשאיר דברים מסוכנים בבית (כב, ח). מ. עונשו של "מוציא שם רע" (כב, יט). נ. כינוי לריבית (כג, כ). ס. שותה הרבה יין (כא, כ). ע. לא יבוא בקהל (אולם, בתו תבוא) (כג, ד). פ. הבכור מקבל (כא, יז). צ. יהיה לך, כשתחזיר את העבוט (כד, יג). ק. מצוה לעשות לנסקלים (כא, כג). ר. אסור לקחת, כמשכון (כד, ו). ש. שם תמצא את "אשת יפת תואר" (כא, יא). ת. מצוה לעשות לעמלק (כה, יט).

אמרתך" שמחתי על תורה שבע"פ שדרשו בזה עמוני ולא עמונית, "כמוצא שלל רב". (לקוטי בתר לקוטי)

לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו (כד, טז)

הגמרא במסכת ברכות מביאה סתירה בין פסוק זה שלא יומתו אבות על בנים, לפסוק (דברים ה, ט) פוקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים, ומתרתצת שהפסוק ש"לא יומתו אבות על בנים" זהו כשאין הבנים אוזחים מעשי אבותיהם בידיהם, והפסוק של "פוקד עון אבות על בנים" מדובר כשאוזחים מעשי אבותיהם בידיהם.

ישנו משל המובא בראשונים בעניין זה: מעשה היה באריה גדול וחזק שעבר בשדה לבקש טרף ויפגוש בשועל זקן ושבע ימים, ביקש האריה ברעבונו לטרוף את השועל, וזכר את השועל שקיצו קרב, ויפן אל האריה ויאמר לו "מה לך אריה לטרוף שועל זקן כמוני הלא בודאי לא תימלא כרסך מבשרי שהרי זקן אני ואין בי כי אם עצמות מתחת לעורי ובשר אין, אבל תחת זאת אשיאך עצה, הרי לך ממולנו אדם עומד ומתפלל, והוא שמן ומלא בשר, ובודאי מבשרו תוכל לשבוע ולמלא את כרסך", ויען האריה ויאמר לשועל "זאת לא אוכל לעשות, כי מפחד אני לטרוף אדם המתפלל פן תדבקני הרעה בעון זה", ויען השועל לאריה בערמה ויאמר לו "אל לך לפחד ידידי האריה ואל לך לחשוש ולדאוג מדבר זה כלל וכלל כי הלא תדע כי עון אבות נפקד על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים, יבואו בניך ובני בניך אחריך ויכפרו על עונותיך, ואותך לא תשיג הרעה כלל וכלל, ועתה לך אכול בשמחה טרפך, אכול ושבע ותהנה, ואם אין אתה עושה כן, שנא תמות ותפסיד את הנאות העולם הזה",

וימצאו חן דברי השועל בעיני האריה, וישמע בקולו, ויקום וילך לטרוף את האיש, ובדלגו לעברו, מרוב רעבונו ופיזותו, לא שת לבו לבור עמוק ונסתר שהיה פעור בקרבת האיש, וקודם שנעץ ציפורניו בטרפו מעד האריה ונפל לתוכו.

וירא האריה כי צרתו צרה, הרים את קולו ויצעק צעקה גדולה ומרה עד מאוד, ויאמר "שועל שועל איכה", כשמוע השועל את צעקותיו של האריה, רץ אל הבור, ויצץ ציץ לעבר האריה מפתח הבור וישאל אותו "מה היה לך אריה כי הנך נמצא למטה בבור עמוק וחשוך זה?" ויען האריה ויאמר "הלא אמור אמרת לי שאין לי ממה לדאוג שכן עון אבות נפקד על בנים ועל בני בנים, ולמה עתה נפלת לבור הזה טרם ביצעתי את זממי לטרוף את האיש המתפלל?" ויען השועל ויאמר לאריה "סלח נא לי ידידי האריה, כי לא ידעתי שהנך כבר דור רביעי לאבותיך ועתה נפלת אתה מחמת עונותיהם ואין בניך יכולים לכפר על עונותיך" ויפן וילך לדרכו. דהיינו שכיוון שהחזיק מעשי אבותיו בידי לכן נענש. (צינוני)

תורה

תנחומי זכר עמלק

שח הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגער גאב"ד "חוג חתם סופר" בבני ברק (מובא ב'רשומים בשמך'):

"רבינו החת"ס היה אך כבן ט"ז שנים כשסיים ללמוד את הש"ס כולו - והוא תלמיד בישיבתו של רבו הגה"ק הנשר הגדול רבי נתן אדלער. ביקש לעשות יומא טבא לרבנו ולשמוח בשמחת התורה, בא לפני רבו ושאל, במה וכיצד יחגוג את החג הגדול הזה. השיבו רבו, שלכבוד סיום הש"ס, יקבל על עצמו להתענות שלשה ימים רצופים, לילה ויום ללא הפסק. ואין צריך לומר שהתלמיד המובהק, הדבוק ברבו הגדול ונפשו קשורה בנפשו - ככל היוצא מפי רבו קיים כפשוטו.

"ויהי ביום השלישי, בהיותו כואב וחלש מן התענית הארוכה, יצא אל מחוץ לעיר לרעות בגנים ולשאוף אויר צח. נתאחרה לה השעה והגיעה עת המנחה. נעמד רבינו שם לתפילה, הוא עם חבריו הנלוים אליו. בעודם עומדים בתפילה, הופיע למולם ערל אחד שביקש להרע להם. נמלטו כל בני החבורה על נפשם, אך רבינו המשיך בתפילתו, לא נע ולא זע. כשסיים את תפילתו, קרב אליו אותו ערל וביקש להכותו. מיד הרים רבינו את ידיו הקדושות, והיו ידיו של משה עושות מלחמה, ויך את הערל וימיתוהו.

"ומקובלני", סיים הרב אונגער את סיפורו, "שכשחזר רבינו לרבו הנשר הגדול רבי נתן, קידם פניו בברכת 'ברוך הבא', ואמר לו: 'קיימת מצוות מחיית עמלק!'

"(ספרא דמלכא" מאת מהרש"צ גנץ, אוצר אמרות החת"ס בהוצאת 'עוז והדר')"

מאוצרות המגידים

ושבית שבי

ראיתי דיבור יקר בספר 'כונת הלב' להג"מ רבי הלל מקראסנא בשם אביו הרה"ק רבי ברוך בנדעט זצוק"ל, ששמע מאביו.

הטעם בבן סורר ומורה הוא כדכתיב בפרשתינו, ברש"י (כא, יח) "ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו, ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב", הרי שכל מה שנהרג הוא אך ורק על שם סופו, ובזה מבואר הגמ' שכיון שבמצוה קעסיק "לא ממשיך", כי מסעודת מצווה לא יכול לצאת מכשול, וזה יסוד עצום ונכבד, הגמרא מעידה ופוסקת כן להלכה שמאכילה מסעודת מצווה לא יבוא ולא ימשך לידי עבירות.

ולגבי הדין שאם אכל מנבילות וטריפות, שאינו נקרא בן סורר ומורה ואומרת הגמ' שם "וטעמא מאי? אמר קרא 'אינו שומע בקולנו' בקולנו ולא בקולו של מקום", דהיינו שזה כעין גזירת הכתוב שרק אם באכילה זו שומע בכל המקום. ואפשר ליתן טעם לשבח לדין זה, בהקדם מאמר חז"ל (יומא כט, א) "הרהורי עבירה קשים מעבירה", וכתבו המפרשים שהטעם הוא, כיוון שכשצאדם עובר עבירה, יודע שצריך לחזור על זה בתשובה, אבל כש'רק' הרהר בעבירה אינו מרגיש ואינו חושב שיש לו לשוב עליה, לכן הרהור יותר קשה כיוון שיותר קשה לאדם לשוב על זה בתשובה.

והנה עיקר הטעם שהורגים בן סורר הוא ע"ש סופו כאמור, ואם אוכל הוא בשר טריפות או בשר נבילות, הרי אפשר להחזירו בתשובה שהרי יודע הוא שעבר על איסורי תורה מפורשים, ויש לו סיכוי לחזור בתשובה, ולכן מובן גם מה שאין דין שאם קטן עובר על עבירה מפורשת שנצטרך להרגו כי אולי כשיגדל יעשה עוד יותר עבירות, כי ודאי שיחזור בתשובה ויפסיק ממעשיו הרעים.

כל הבעיה מתחילה כשהקטן אוכל מאכל עם "הכשר", ואינו מבין מה הבעיה ומה הפסול במעשיו, על זה חוששת התורה שקטן כזה שזולל מאכלי היתר, הרי לא יפרוש ממעשיו הרעים, שכן אפילו אינו מעלה על דעתו שמשוהו לא בסדר. לכן אומרת המשנה שאם אכל נבילות וטריפות, אינו נחשב לבן סורר ומורה, שכן עתיד הוא לחזור בתשובה, ורק אם אכל מאכלי היתר, אז יתדרדר ויעמוד וילסטם את הבריות.

ואולי לזה נקרא בשם סורר ו"מורה" שמורה היתר לעצמו. וזהו ג"כ בתחילת הפרשה כי תצא למלחמה על אויבך וברש"י במלחמת הרשות הכתוב מדבר, שעיקר מלחמת היצר הוא בדברי הרשות, ששם אדם מורה היתר לעצמו.

לא תחרוש בשור ובחמור יחדו (כב, י)

בהגהות מרדכי (סוף פרק קמא דעירובין) מביא שרשב"ם היה הולך עם עיניו מושפלות בקרקע, ופעם אחת רצה לעלות בקרון שהיו קשורים בו סוס ופרד יחדיו, ולא הבחין בכך, ואיתרחיש ליה ניסא והגיע לשם בדיוק אחיו רבינו תם, ואמר לו "שא מרום עיניך והנה סוס ופרד לקראתך".

יש המבארים, עפ"י התוס' בכמה מקומות שר"ת ס"ל שמה שאמרו ש"אין הקב"ה מביא תקלה על צדיקים" זהו רק לגבי מידי דאכילה, כיוון שמאוס שצדיק יכשל בדבר כזה, ולא לעניין שאר עבירות. ואילו רשב"ם חולק עליו (במס' פסחים) וס"ל שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים אף לא בשאר דברים, ומעובדא זו מוכיח כל אחד כשיטתו, שר"ת סובר שלולא שהגיע לשם הרי היה רשב"ם עולה על הקרון, כיון שאין לצדיקים שמירה לגבי שאר עבירות, ואילו רשב"ם סובר שסוף כל סוף הרי הקב"ה סיבב שר"ת יגיע לשם בדיוק ברגע זה, א"כ זה דוקא הוכחה לשיטתו, שיש להם שמירה מכל עבירה.

(צינוני תורה)

וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ (כב, כא)

הרב החיד"א מביא בספרו נחל קדומים, שכשנסתלק הרמ"ק, דרש האר"י הק' בהספדו, "וכי יהיה באיש חטא משפט מות" "חטא" מלשון חסרון, דהיינו שחסר ואין 'משפט מות' שהרי הוא צדיק גמור. ולא נמצא שום חסרון לומר שנתחייב מיתה בעבור חטא זה, כי לא נמצא בו חטא, "והומת" ועם כל זה מת, ויקשה בענין למה באמת נפטר, לזה אמר "ותלית אותו על עץ" שתתלה סיבת פטירתו ב"עץ" דהיינו עץ הדעת, שנגזרה מיתה על האדם בעטיו של נחש. (נחל קדומים)

לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' (כג, ד)

בגמרא יבמות (עו, ב) שרצה דואג האדומי לפסול את דוד המלך כיוון שיצא מרות המואביה, ואמר לו אבנר שדורשים מואבי ולא מואבית, מביא בספר לקוטי בתר לקוטי בשם הגאון בעל ברוך טעם לפרש בזה את הפסוק (קייט) "שרים רדפוני חנם ומדברך פחד ליבי, שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", עפ"י דברי הרבינו בחיי שתורה שבכתב נקראת "דיבור" כמו שכתוב "וידבר ה', ותורה שבע"פ נקראת 'אמירה' כמו שבגמרא כתוב 'אמר' ולא כתוב 'וידבר'.

וזה שאמר דוד המלך "שרים רדפוני" דהיינו דואג האדומי שהיה שר התורה רדפוני, "חיים" ומזה לא פחדתי, "ומדברך" מתורה שבכתב שכתוב לא יבא עמוני ומואבי - "פחד ליבי" - מזה פחדתי, אמנם "שש אנכי על

מעשה שהיה באחד מתלמידי הנודע ביהודה שיצא לתרבות רעה רח"ל, עד כדי כך שנשתמד ולמד כמורה, וכבר נעשה כומר, והיה גר בעיר פראג, שם היו הרבה כנסיות של הנוצרים.

הנודע ביהודה נצטער צער רב על תלמיד זה שיצא לתרבות רעה, וכמו שדוד המלך ע"ה מתחנן 'אין פרץ ואין יוצאת ואין צוה ברחובותינו', ופירשו חז"ל בגמ' [ברכות יז] שלא יהיה לנו בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים. והיה הנודע ביהודה שב בתשובה מדי יום ביומו על שיצא ממנו תלמיד כזה.

יום אחד החליט הנודע ביהודה שהוא צריך להפגש איתו לדבר ולשוחח עמו על מה יצא לתרבות רעה, אולי ידבר על לבו לשוב לדרך החיים. וכיון שלא היה יודע אם זהו רצון ה', אמר שהוא יברר באיזה מקום הולך אותו הכומר ברחוב, והוא יעבור שם באותה שעה, אם הכומר יכניע עצמו לפני הנוב"י ויפתח לדבר עמו ראשון, אז ידע כי זהו רצון ה' שיאריך עמו בדברים כדי להשיבו אל אביו שבשמים. ואם לא יכנע הכומר לגשת אל הנוב"י לדבר עמו, ידע שאין זה רצון ה'.

לאחר שחקר ודרש אצל תלמידיו, נתברר לו שיש איזה שעה שאותו הכומר יושב במרפסת ומסתכל לרחוב, ואם יעבור שם הנוב"י בוודאי יראנו. והלך לשם הנוב"י באותה שעה, וכיון שראהו הכומר מרחוק, החזה לו תנועה של פריסת שלום בהכנעה. ושלח אליו שליח, ולומר לו שהוא חפץ לדבר עמו, שראה בכך סימן מן השמים שזהו רצון ה'.

הנוב"י שאל אותו, מה קרה לך שנפלת לשפל המדרגה כזה. פתח הכומר ואמר, מעשה שהיה כך היה, הייתי בחור בישיבה ואכלתי אצל אחד מבעלי הבתים בפראג, בסעודת חול המועד פסח נתנו איזה פשטידה, ומצאו חטה בתוכה. הבעל הבית שלח אותי עם הפשטידה אליכם לשאול מה הדין, אם נתן טעם או לאו, ובבואי אליכם, אמרתם שיש לצדד להקל, אך מצד חומרא דחמץ יש לבער כל הפשטידה ולשרוף הכל. והיות והפשטידה הזאת הריחה ריח טוב, ושמעתי ממכם שיש צדדים להקל, [אולי הכוונה לדעת בעל העיטור שיש ביטול אפילו בפסח, או ענין אחר] לא יכלתי לעמוד כנגד היצר הרע, ואכלתי מהמאכל הזה שצויתם לבערו.

אחר הפסח החל היצר הרע לבלבל אותי כל היום בצער נורא על שאכלתי חמץ בפסח, אף שאמרתם שיש בזה צד להקל, לא היה לי מנוח מזה, ועי"ז החליש את דעתי מיום ליום, עד שפסקתי לומר 'קריאת שמע שעל המיטה', בטענת היצר הרע היתכן יהודי שאוכל חמץ בפסח, יקרא ק"ש שעל המיטה? אח"כ ירדתי מעבירה לעבירה, למחרתו כבר לא נטל ידי שחרית, ויום אח"כ כבר לא אמר ברכת התורה, עד שירד מתפילה ותפילין, ומשם הלך לספריית העיר וקרא חוברות הכופרים, וכך ירד מדחי אל דחי.

אמר לו הנודע ביהודה אם כך היתה דרך הנפילה שלך, הבה נחזור לשורש ונעיין היטב אם באמת היה שם איסור חמץ בפסח. כי היצר הרע התחיל את הפלפול שלו עי" דין זה. הנה נוציא שו"ע בהלכות פסח ונראה לך שהיה הדבר מותר, וממילא כבר ייעקר הכל מעיקרא, שהרי כל מה שלא קראת ק"ש שעל המיטה היה רק על מנת שאוכל חמץ בפסח, ואם יתברר שלא אכלת חמץ בפסח, אתה כן רוצה לקרוא ק"ש שעל המיטה, ורוצה לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, וממילא כל הירידות שנמשכת אליהם אח"כ, הכל בטל ומבוטל, וכך תוכל לחזור ולתקן הכל למפרע.

ועפ"ז ביאר הקראסנער רב 'כי תצא למלחמה על אויבך, ונתנו ה' אלקיך בידך, ושבית שבי', כלומר, שאם רצונך לתקן מעשיך, תשבה שבי, תחזור לנפילה הראשונה, ותבדוק מה היתה טענת היצר הרע מתחילה, ושם תתקן את השורש. וכ"כ הבעש"ט בצוואת הריב"ש וכו"כ המגיד הגדול זי"ע, שלפעמים מטעה היצר הרע את האדם ואומר לו שעבר עבירה גדולה, אע"פ שבאמת אינה אלא חומרא בעלמא או שאינה עבירה כלל. והיצר הרע מבלבל אותו כשעבר על החומרא, כאילו עבר על עבירה חמורה, ועי"ז מפיל אותו מדחי אל דחי.

(הגרמ"י רייזמן כי תצא תשע"ט)

כי קבור תקברנו ביום ההוא (כא, כג)

שמונה שנים אחרי הסתלקותו של החזון איש, בתשכ"ב, נודע ברבים הסיפור המזעזע דלהלן, מעשה שאירע במציאות שנה אחת לפני שעלה למתיבתא דרקיעא. המספר הוא בעל המעשה בכבודו ובעצמו יהודי בשם ר' יעקב פלדמן, מיוצאי כפר דניאלא במחוז מרמרוש המתגורר כיום בארץ ישראל. יום אחד קם האיש וסיפר לפי תומו קורות חייו באזני רבי אלעזר קליין, רבו של קהל יראים בעיר באר שבע כדלהלן:

כאשר הייתי בן י"ז שנה עזבתי את בית הורי ויצאתי לעבוד בעיירה הונגרית קטנה אלמשפיזי, שם התחלתי במהירות לשכוח את החינוך שקיבלתי אצלם. השתדלתי להסתיר את יהדותי גם מאימת הצוררים

שהתחילו להשתלט אצלנו משנת תש"ב ואשר הציקו ורדפו כל יהודי אבל יכולתי להמשיך בזה רק עד שנת תש"ד, ואז העבירו אותי הנאצים ימח שמם לארשבין אשר בפולניה ביחד עם אחי, אך ניצלתי בנס ואח"כ עברתי לטריזנשט, ושוחררתי משם בשנת תש"ה. נשארתי לגור בצ'כיה עד שנת תש"ח ואז עליתי לארץ ישראל. כאמור ניתקתי את כל הקשר עם היהדות ועם החינוך שקיבלתי אצל הורי. עבדתי לא רק בשבת קודש אלא גם בראש השנה וביום הכיפורים ר"ל.

בליל יום כיפור תשי"ג עבדתי כהרגלי. באותו לילה נראה אלי אבא ר' חיים מרדכי ז"ל בחלום, עטוף בטלית מצוייצת, עם קיטל לבן מצוחצח, כמו בחיים חיותו, ויאמר אלי: "חזור בתשובה, חזור לדרך שחנכתי אותך, אחרת שנותיך מקוטעות!" וכך חזר החלום ונשנה מדי לילה בלילה במשך שבוע שלם...

והנה הגיע ליל שבת. בשעה מאוחרת בלילה נכנסתי לבית קפה בראשון לציון (בעיר זו הייתי עובד במוסך). אכלתי ושתיתי, חזרתי הביתה. ניגשתי להפעיל את הרדיו, באותו רגע שמעתי קול קורא מאחורי: "אוי ואבוי אתה שוב חוטא?" ("געוואלד, דו זינדיגסט ווייטער?") פניתי לאחור והנה רואה אני כמו בהקיץ את אבי שניספה באושוויץ, ושוב עומד הוא לפני עטוף בקיטל ובטלית, ואני שומע אותו אומר אלי: "אל תחשוב שזה סתם חלום, באתי להזהירך שתחזור בתשובה, כי בשמים כבר נחרץ עליך גזר דין שייכרתו ימך". נבהלתי מהמראה... דמות אבי ז"ל נעלמה מיד... אותו שבת, כמובן לא עישנתי סיגריות, לא פתחתי את הרדיו... אולם, במוצאי שבת הלכתי לקולנוע... כיון שחזרתי הביתה, כאשר אך הספקתי לפתוח הדלת, מיד ראיתי שוב דמותו של אבי כמו בהקיץ, עטוף בטלית וקיטל, והוא מתחנן ומבקש לפני שאיטיב מעשי, ואומר לי שזוהי אזהרתו האחרונה...

באותה תקופה שימשתי במנהל המסגריה במוסך "טיטניק" בראשון לציון. קמתי, איפוא, ביום ראשון בבוקר וחילקתי וסידרתי את העבודה בין הפועלים. אחר כך שמתי פעמי לבני ברק אל החזון איש, אשר שמעתי אודותיו מפי הרבה אנשים, בכדי לספר לו את ה"חלומות". לפליאתי, כאשר אך עברתי על מפתח ביתו, התחיל החזון איש לדבר אלי בחומרה: "אוי ואבוי, אתה עובד בשבת, אתה עובד בראש השנה, וגם ביום הכיפורים, ואבא שלך אין לו מנוחה בעולם העליון, נגזר עליך כרת!"

הוא השלים דבריו והמשיך לישב על כסאו כאילו מנמנם, השעין את ראשו בין שתי ידי, ואני עמדתי לפניו נבוך ונסער: מהיכן הוא יודע? לבסוף, אחרי כמה רגעים של ציפיה, פקח החזון איש את עיניו ואמר לי: "בשביל איזו מצוה גדולה, שעשית אי פעם בנעורייך, יוסיפו לך במרום ימים ושנים... מעכשיו תחזור למוטב ותלך בדרך הישרה כפי שחינך אבך... ושמא תזכור איזו מצוה גדולה עשית בנעוריך?"

השבתי לו: "למרות שהייתי מחלל שבת, לא עשיתי רע לאף אחד מעולם, וגם צדקה נתתי... השיבני החזון איש: "זה לא מספיק, לא בשביל זה אתה זוכה שיקרעו מעליך את גזר הדין..." ואז נזכרתי, שכאשר הייתי בן י"ד שנה בערך, באה אלינו אשה ומסרה לאבא שבכפר פלוני מוטל ילד יהודי מת ואין מי שיטפל בו להביאו לקבר ישראל. אבי שלח אותי אל הכפר לסדר את הדבר, ולמרות שהפעולה היתה קשורה בסכנת נפשות, כי הקוויסטים השתוללו אז בדרכים, והיה עלי לעבור יער שלם בפחד מוות, עשיתי את המצוה בתכלית השלימות...

לשמע הסיפור נענע לי החזון איש בראשו ולא הוסיף לדבר. כאשר יצאתי מביתו, קיבלתי עלי לשמור תורה ומצוות כיהודי שלם - ומני אז אני רואה במעשי ידי ברכה והצלחה. (פאר הדור חלק ד)

על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שחר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם כהרים לקללך" (כג ה). יש לתמוה אחר שעשו עמון ומואב דבר כה חמור ושכרו את בלעם לקלל את בני"י ולהשמידם מן העולם אין לך סיבה יותר גדולה לרחקם מלבוא בקהל מדוע אי"כ הקדימה התורה "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" שהוא דבר טפל אליו?

תשובה לדבר יש במעשה הנפלא דלהלן:

מעשה היה עם המגיד מדובנא רבי יעקב קראנץ זצ"ל שהוזמן לעיירה מסויימת לדרוש ביום שבת קודש, והנה כשבא בערב שבת לעיירה ההיא, מקום שלא הכירוהו, סר לאכסניה ושמע את הבריות מספרים: אתמול לפנות ערב בא לכאן המגיד מדובנא ומחר בשבת ידרוש מדרשויות הנפלאות, הבין רבי יעקב כי בא לכאן מגיד אחד והתחזה בתור המגיד מדובנא, שתק ולא אמר כלום, למחרת ביום השבת התאסף קהל רב לשמוע דרשתו, בא גם הוא בין הבאים, ונדחק בין הקהל הרב.

והנה עלה המגיד המחופש לבימה, התעטף בטלית והחל לדרוש בפה מפי מרגליות, משלים ומעשים נאים. הדרשה כולה היתה של המגיד מדובנא האמיתי, והדרשן שמעה פעם מפי אומרה, שינן אותה לעצמו עד שהיתה

מאד והתחילה להקניטו, קצה נפשו, קם ועזב את בית חותנו, שכן לו חדר ושקד על לימודו. בימים הראשונים שלח לו חותנו ארוחתו מדי יום ביומו, וקיווה לעשות שלום ביניהם, אולם כעבור שבועות וירחים והפירוד הלך וגדל, התחיל לחשוב לתבוע ממנו גט, ומחשש שמא ידרוש כסף רב בעד הגט התחיל לצמצם מפעם לפעם את ארוחתו, עד שהיה כמעט רעב ללחם, כעבור ימים מספר שלא הועילה עצתו זו, החל לחפש עצות אחרות, הלך לכפר הסמוך אצל קוסם ומכשף שברוח פיו ממת נפש כל ח'י, נתן לו סכום כסף נכבד שימצא דרך להמית את חתנו.

כשנודע הדבר לחתן, תכף ומיד עזב את העיר, חזר אל הישיבה בה למד בבחורות, ויספר לרבו את כל אשר קרהו. בהיודע לעשיר כי חתנו עזב את העיר, חשש שמא תשארו בתו עגונה, חקר להיכן הלך, ובא אחריה לישיבה בו הוא נמצא, ניגש לרבו ויאמר לו: ראו גידולים שגידלתם, לקחתי את חתני לביתי, נתתי לו את בתי, הבטחתי לו מזונות על שולחני, והוא ברח ועזב את בתי גלמודה ואומללה... וישאל הרב מדוע זה בחודשים האחרונים התחלת להרעיבו עד כדי פת, לחם? ויען החותן: ירדתי מנכסי, עני ואביון אנכי, ומוכרח אני לקמץ בצרכי הבית, גם אני וביתי חיסרנו נפשנו מטובה, ולעתים עיננו בצום נפשנו, החזיר הרב וחיוך קל על שפתיו: אם מצרך כ"כ ירד מהיכן מצאת כסף רב לתת לקוסם הכפרי שיקלל את חתנך?...

ענה - סיים המגיד - מובן הכתוב "לא יבוא עמוני על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", אבל שמא ינסו עמון ומואב להעמיד פנית כשרות ויאמר וכי גם להם חסר לחם ומים ושנת בצורת היתה, ולא היה בידם פרוטה לפורטה לקנות לחם לפי הטף, לכן הוסיף הכתוב "ואשר שכר עליך את בלעם... לקללך" בשביל בלעם הקוסם היה להם כסף רב, ורק לקדם את פניהם תם הכסף?...

הוסיף המגיד מדובנא ואמר אמשיך עוד מעט את חוט משלי: בת העשיר נתגרשה מבעלה, והוא נשאר יושב באהלה של תורה, במשך מספר שנים מיילא כרסו בתלמוד ופוסקים ונתפרסם כאחד מגדולי התורה וההוראה, שמו הגיע גם לאוזני אחד הגבירים שישב בעיר גדולה של חכמים וסופרים וגם לו היתה בת יחידה, חכמנית ויראת ה', הוא בא בדברים עם ראש הישיבה, ועל פי עצתו הסכים לקחת לו את בת הגביר לאשה. הוא עבר לדור בבית חותנו, וכל נכבדי העיר הגדולה הזאת חכמיה ועסקניה כיבדוהו מתוך אהבה רבה. בינתיים נפטרו רב העיר, ופרנסי הקהילה החליטו פה אחד למנות אותו לרב ואב בית דין, הוא הסכים לקבל עליו את משרת הרבנות, אבל שלא על מנת לקבל פרס, עברו שנים

ולרב נולד בן זכר, השמחה בבית הרב היתה שלימה, אנשי העיר ברצותם להביע את רגשי שמחתם לרבה האהוב, הגישו לו מנחה ביום ברית המילה "כתב רבנות" לילד הרך הנימול, ובו היה כתוב כדברים האלה:

לאחר אריכות ימיו ושנותיו של הרב, אם בנו זה יהיה ראוי למלא מקום האב בתורה וחכמה ויראת חטא, הרי הם מבטיחים מעכשיו להושיבו על כסא הרבנות בעיר זו. הרב אבי הילד אחר שקרא כתב הרבנות פנה לפרנסי הקהילה ואמר להם כשחיוך על פניו: אם בני זה יהיה ראוי למלא מקום אביו הלא מן הדין תהיו מחוייבים להושיבו על כסא הרבנות במקום אביו ששירת את עדתו בלי קבלת כל שכר ופרס' אם להראותני את השתפותכם בשמחתי עליכם לשנות את הנוסח, ולכתוב כי גם אם לא יהיה גדול כל כך בתורה וחכמה כמוני, גם אז תמנו אותו בתור רב בעירכם...

ועתה הלא תתורץ גם קושיית הראשונה, סיים המגיד מדובנא את דבריו, אם היינו אנחנו כאברהם אבינו מוסרים את עצמנו על קדושת ה' כמוהו, עושים צדקה וחסד כמוהו, כי אז הן לא היינו מבקשים רחמים, ובדין היה שיענו כמו שענה לאברהם אבינו, אבל דווקא משום שאין אנו אוזנים מעשי אבותינו בידינו, אנו מבקשים רחמים לזכור לנו, את זכותו של אברהם אבינו שעבד את ה' במסירות נפש ושלא על מנת לקבל פרס, ולענות גם לנו כמו שענה לו.

(אוצרות התורה)

"לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע"

הרב אברמסקי זצ"ל סיפר לי, שכאשר נתמנה לאב בית דין בלונדון, החל לפעול לקרוב הצעירים לחיי תורה. החל למסור שיעור בגמרא לסטודנטים יהודיים - ומי ששמע את ההסברה הבהירה שלו, ומי שמכיר את האבחנות המדויקות שלו, איך הגדיר וחילק, איך האיר את הדברים באור יקרות, מבין ששבה את לב השומעים וקרבם בנעמו לתורה ולמצוות -

עד שהגיעו לסוגית אשת יפת תואר במסכת קידושין. עד שהגיעו לדברי הגמרא, שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע. כשם שמוטב לשחוט בהמה גוססת מאשר לאכול מבשרה כשתמות ללא שחיטה, כך אמרה התורה שבהתלהטות הקרבות לא יוכלו לבלום התגרות היצרים והתירה בדוחק ובקושי דבר שראוי להימנע ממנו.

איזו סערה וריגוש עוררו הדברים! אם התורה מתירה איסורים מפני התגששות היצרים, אוהו, התורה הרצויה. אצל האחד אלו מאכלות אסורות, רחמנא לצלן, אצל האחר איסורי שבת, השם ישמור -

שגורה בפיו, ועתה הופיע ודרשה ברבים ישב רבי יעקב האזין ושתק, אך לפתע החל להוסיף נופך משלו, רעיונות זרים ודעות כוזבות, שלא ראויים לאומרם ביחיד וכ"ש ברבים... לא יכל רבי יעקב להתאפק עלה לבימה והכרין בקול: רבותי! הריני מוצא את עצמי מחוייב להודיע ברבים כי דרשן זה אינו המגיד מדובנא!

כמובן המגיד המחופש ענה עזות וצווח: האורח הזה לשון רמיה בפיו, אני הוא המגיד מדובנא! ענה רבי יעקב ואמר לפני הקהל: בודאי שמעתם מה שרגילים לבאר את הכתוב (משלי כז) "יהלך זר ולא פיר" - כאשר אדם מהלך ולא יודע להלל, בזה פיו נבחן כי זר הוא, הלא ידעתם - כוחו של המגיד בדרשותיו ומשלו, לכו ואיעצכם: יפתחו לפני שנינו שני ספרים, איזה שיהיו, ובאיזה מקום שהוא, ומי מאתנו שיצליח, תוך כדי דיבור ובלי מחשבה תחילה, להקשות בדרך משל, קושיא על מאמר א' וקושיא שניה על מאמר השני, ולהמשיך את המשל, ובהמשכו לתרץ את ב' הקושיות, הוא המגיד האמיתי.

ההצעה מצאה חן בעיני כולם, תיכף ומיד פתחו שני ספרים שהיו מונחים על הבימה - סידור וחומש. הסידור נפתח בסליחות "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו" והחומש נפתח בפסוק "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" וגו', גבאי בית הכנסת פנו למגיד המחופש, והלה כאילו לא יפתח פיו. הם פנו איפוא לרבי יעקב, והוא תוך כדי דיבור פתח ואמר:

אפתח במשל פי, עשיר אחד, ולו בת יחידה, כשהגיע זמנה להנשא מצא לה בחור מצויין, לפני החתונה הכין בדי משי וקטיפה בשביל מלבושי כבוד לחתן ולכלה, גם חייטים מומחים לתפירה הזמין לביתו, שיתפרו את הבגדים עבור חתנו ובתו. נכנס ראש החייטים ואמר לו כי צריך בדחיפות עוד מטר אחד של משי טהור לשמלת הכלה, אבי הכלה שלח מיד את עבדו לקנות את החסר, וילך העבד אל החנות הגדולה אשר העשיר רגיל לקנות שם רבות בשנים, קנה מטר משי, שילם את מחירו, והלך, לפני צאתו מן החנות פנה אליו המוכר ואמר לו: לדאבוני לא אוכל להשתתף בחתונה, תואיל בטובך למסור בשמי ברכת מזל טוב ותשורה, ומדי דברו מסר לו שטר בן מאה זהובים.

עמד לו עני אחד המחזר על הפתחים, וראה את כל הנעשה בחנות, נכנס גם הוא, וביקש מטר משי, שילם את מחירה, וחיתה לקבל שטר של מאה זהובים. תמה המוכר ושאלהו: למה עומד אתה ומחכה? השיב העני בתמימה: מדוע אין אדוני נותן לי כפי שנתת לקונה שקדמני, הלא גם אני קניתי כמוהו ושלמתי כמוהו! צחק המוכר ואמר לו: שוטה שבעולם וכי לחסר דעת חשבתי, שבעד עשרה זהובים אתן שטר של מאה זהובים. אלא הקונה הקודם עבדו של אחד מעשירי העיר, הקונה ממני בעשרות ואלפי זהובים, עתה כשהגיע עת דודים לבתו הרגשתי חובה לתת לו תשורה, אבל אתה, לא ידעתי ולא שמעתי עליך, למה שאתן לך תשורה?

הנמשל, סיים המגיד מדובנא, הנה אנו מבקשים "מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו" לכאורה פלא, הלא אברהם אבינו בדין שיבוא על שכרו ויענהו ה' בעת צרה וצוקה, כי עשה למען ה' ומסר בנו לעקידה, הכניס נפשות רבות לאמונתו וכו', אבל מה לנו הדלים והרשים להעזי ולבקש כמו שענה את אברהם יעננו? אתמהא!

אך נמשיך את המשל - אמר המגיד - הגיע יום החתונה, הימים היו חורפיים, כל הנהרות קפאו, וכדי להגיע לעיר מגורי הורי החתן, ששם נקבעה החתונה, היו מוכרחים לעבור נהר אחד גדול ועמוק. אבי הכלה יחד עם קרוביו נסעו בראשונה, והצליחו לעבור את הדרך בלי מכשול, אולם הכלה ואמה, עם המשרתים, בגדי החתן והכלה, המתנות וכל היינות המשובחים, מעשה המאפה ומרקחות נסעו לאחרונה. והנה קרא אסון. הקרח נשבר וכל הכבודה אשר לרגליהם ירדה במצולות הנהר ורק לאחר מאמץ מרובה מצד איכרי הכפר הסמוך הצליחו להציל את הכלה ואמה יחד עם המשרתים ולהביאם אל שפת הנהר במצב של עלפון...

אחד המשרתים, ששבה אליו רוחו בראשונה, מיהר לרוץ ולהודיע את הבשורה המרה, בדרכו פגש את אבי הכלה שלבו היה מלא דאגה על אשתו ובתו שאחרו לבוא, וישאלהו מה בפיו? ענה המשרת מתוך צער וכאב אהה, אדוני, היינות וכל מיני הממתקים טבעו במצולות הנהר... ומה קרא עוד הוסיף לשאלו, מלבושי החתן והכלה גם הם טבעו... צווח העשיר ושפתותיו רועדות אבל מה עם אשתי ובתי? לאחר מששו אותן מן הנהר - השיב המשרת - התעלפו, והן שוככות על שפת הנהר...

המשיך המגיד: אמנם משרת זה פתי הוא, אשר עושה מהעיקר טפל ומהטפל עיקר, הביע בראשונה את צערו על היינות והממתקים שהלכו לאיבוד, ואח"כ על המלבושים, ורק לבסוף נזכר לספר על חיי האמה והכלה שנתונים בסכנה. ברם על תורתנו הקדושה שהיא מחכימת פתי, יפלא כשהיא מדברת על חטאתם ופשעיהם של עמון ומואב, היא מזכירה תחילה "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים" - לא התנהגו בדרך ארץ כלפיכם, ורק לאחר מכן מזכירה את החטא העיקרי - "ואשר שכר עליך את בלעם לקללך", מה פשרם של דברים?

אלא, המשיך את המשל, בני הזוג לאחר חתונתם חזרו לבית אביה שהבטיח לזונם כל חייהם, בתנאי שיעסקו חתנו בתורה. אולם האשה שהתרגלה לפנוקים מבית אביה העשיר, דרשה מבעלה שיכלה עמה בטיולי עונג וכדומה, והוא מיאן לשמוע בקולה, והתמיד בלימודו לילות כימים. ויהי כי הציקה לו

נענה הרב אברמסקי בפקחותו ואמר: זו שאלה שהייתי מוכן לשמעה מפני פשוטי עם. לא מפיכם. אתם הרי אקדמאים, אינטלקטואלים, אנשים הוגים וחושבים –

הלא תבינו, שאם נתן לנו הבורא יתברך תרי"ג מצוות, ובאחת מהן, אחת בלבד, קבע שבסיטואציה מסוימת, כיצור האדם ומכיר את טבעו, יתקשה לעמוד כנגד יצרו הרע, ולכן מראש הוא מתיר אותו באותו הקשר, אם כן מוכח שבכל שאר הציוויים והאיסורים ידע יוצר האדם וכוחותיו ונותן התורה, "קורא הדורות מראש", שביד האדם לעמוד מול יצרו, להתמודד עם הקשיים ולנצח!

ואספר בעניין זה –

פעם שאלני אדם: מדוע אינכם מתאימים את התורה לזמן.

שאלה טובה.

אמרתי לו: בוא ונסכים על דבר אחד. כשהילד גדל והנעל לוחצת, יש שתי ברירות. או להרחיב את הנעל, בזמני היו פותחים פתח קדימה, להוציא את הבורן, או שקונים נעליים חדשות.

יש עוד שתי ברירות, או שהולכים יחפים, או שזה לוחץ וקשה ומכאיב.

למה לא חושבים על אפשרות חמישית, לקצוץ את אצבעות הרגליים?

התשובה פשוטה, משום שהרגל היא העיקר, והנעל באה לשרתה.

מוסכם? הן. עליך ועלי.

כעת, תבין, שאנו חלוקים בינו מה הנעל ומה הרגל –

אנו יודעים שהתורה קדמה לעולם, והקדוש ברוך הוא הסתכל בתורה וברא את העולם על פיה, ואחד היסודות ביהדות שזאת התורה לא תהא מוחלפת, ולכן אין מחשבה לפגוע חלילה בתורה. יש להתאים עצמנו אליה. ואנו מותאמים לה, כי נבראנו על פיה.

אצלך, האדם עיקר והתורה כנעל. ואם היא לוחצת, מחליפים אותה...

לא ולא, מחה האיש. אבל להקל פה ושם...

אמרתי לו: יתכן ואפשר, אבל לא אני נותן התורה, וגם לא אתה. אם תמסור לי את שמך ושם אמך, אומר להקב"ה שאתה רוצה לעלות אליו ולהציע הצעה –

החליט שלא למסור, והמצב נותר בעינו...

(והגדת)

"לא תראה את חמור אחיך או שורו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו"

הנה למדנו בפרשה מצוות טעינה.

בפרשת משפטים כבר למדנו מצוות פריקה שנאמר "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו, עזוב תעזוב עמו". והתרגום שם מפרש "משבק תשבוק מה דבליבך עלוהי ותפרק עימיה" = תפרוק מליבך את השנאה שיש לך עליו ותעזור לו.

הגמרא בבא מציעא דף לב פוסקת כי כאשר לפני שתי מצוות: פריקה וטעינה, פריקה קודמת משום צער בעלי חיים. אבל אם אהבו זקוק לפרוק ושונאו לטעון, טעינה קודמת" אע"פ שתמיד פריקה קודמת, הטעינה על החמור השונא קודמת, מדוע? כדי לכוף את יצרו, (ומבארת הגמרא כי אפילו שצער בעלי חיים דאורייתא, כדי לכוף את יצרו עדיף. ושם התוס' מפליאים פלאות, כידוע. לא נאריך) ע"כ דברי הגמרא.

אומר הילקוט "אתה כוננת מישורים" בתורה יש ישרות, חיים טובים וישרים – ישרות העולם מושתת עליה.

"אתה כוננת מישורים" משל לשני חמרים שהיו מהלכים בדרך ורובץ חמור אחד מהם, "שני חמרים!". הבעיה שלנו כי בדורנו לא מבינים מה שחז"ל מדגימים "משל לשני חמרים" כי מי יודע במאי עסקינן... וכי ראייתם לאחרונה בעל עגלה עם סוס או פועל עם חמורו ומשאוו? (זכורני כבר לפני כעשרים שנה, עצר אותי יהודי אמריקאי שבא לבני ברק, ושאל: תאמר לי, איך קוראים לחיה הזו, האם היא נקראת סוס? פשוט, שמעולם לא ראה חיה כזו...) כיום, בארץ ישראל רואים חמור רק בגן חיות, אם נאמר מכונית ניחא, אווירונים, רכבות ועוד, אבל חמור ומשאוו?! לכן אם המדרש כותב "שני חמורים" אנו נאלץ להדגים בשני נהגי מוניות... כדי שיבינו...

השכל אומר, כי שני נהגי מוניות שונאים זה את זה וכפי שהגמרא אומרת "אומן שונא בני אומנותו" כך טבעו של עולם. מלבד יחידים שזכו להשכיל כי כל המתרחש בעולם – משמים. ואין אדם נוגע במוכן לחבירו כמלוא נימה, ממילא לא שונאים בני אומנותם. ויש כאלו יהודים!.

ידוע הסיפור עם רבי שלמה כהן זצ"ל.

לר' שלמה כהן היה בית דפוס במעלה רחוב רבי טרפון בבני ברק, מתחת

ההר.

ביום מן הימים בא יהודי ופתח לידו בית דפוס. בימים ההם, כל בני ברק

הייתה כמו כפר, ושני דפוסים!?, זה פשוט לקחת את הלחם מהפה... (אינני

זוכר את הסיפור עצמו, אבל הכרתי את בית הדפוס של ר' שלמה כהן וגם את הדפוס הנוסף...).

ר' שלמה זצ"ל למד את ההלכות, עד שבירר שאין לבעל הדפוס שליידו דין של רשע היורד לאומנות חבירו. ואז פשוט, ניגש אליו לפתח בית הדפוס, בירכו לשלום התעניין במאמצים של פתיחת המקום, אח"כ אמר: שמע נר ר' יהודי, אתה הרי חדש בענף, מי כמוך יכול חלילה ליפול ולאבד השקעתך, זה לא פשוט בכלל, לכן, את הנייר תקנה דווקא שם, כי במקום אחר תסתבר. ואל תחשוב שאני אומר לך סתם כי הרבה רמאויות יש בתחום הנייר, וכך הדריך אותו אודות הדין, על מכונות הדפוס וכו'. **מעשה שהיה.**

מי שיעיין בספר "אמונה ובטחון" להחזון איש יבחין בקטע מעניין התואם את העובדה הנ"ל. זה לשונו, אודות הבוטח האמיתי: "לא יחת אם רעהו פותח חנות, ישתדל עוד לעזור לרעהו, לתקנו בעצה טובה, לעשות עבורו, ולשקוד על תקנתו, וכמה מן הקדושה מוסיף בעולם לראות איש עושה חסד עם המתעתד להתחרות עמו, ומוסיף תהילה ליריאו ית' אשריו ואשרי דורו" עכ"ל.

נשוב למדרש משל לשני חמרים...

שני בעלי עגלה עמדו וצחקו: "פנוי להובלה! פנוי להובלה!". זכורני עוד כאשר בני ברק הייתה עיר קטנה, הסוס והעגלה עמדו ליד בית חרושת דובק פנויים להובלות, וממתינים לנוסעים. הם עמדו וקראו בקול, וגם ידעו לריב: "עכשיו התור שלי!" "מה פתאום, התור שלי!" וכך נשמעים קולות עד לב השמים. ובכן. אחד מהם כבר עומד מחמש בבוקר וממתין ליהודי שיעלה סחורה על עגלתו, ולפתע מגיע 'בעל עגלה' אחר בשם שמעון וטענתו בפיו "אני בתור".

ראובן: "אני כבר שעתיים ממתינ, ואתה נדחק כאן כאילו התור שלך?!"

שמעון: "וכי לא ראית אותי, עמדתי לפניך, התור שלי עכשיו..."

בנתיים הגיע קונה, ושמעון החציף פנים, תפס את הקונה לראובן, המאוכזב והכועס. קרה עוד פעם ופעמים כאלו, שלראובן היה ברור, כי שמעון חטף לו נוסעים.

עוד יום ועוד, ושמעון עושה לו כל מיני שטיקלאך, עד כי ראובן פשוט נעשה שונא מושבע של שמעון. אינו יכול אפילו את שמו. במשך הזמן הריב התפשט ושניהם עשו זה לזה כל מיני עוולות, ונוצרה שנאה תהומית שעלתה עד לב השמים.

ויהי היום, שמעון חטף לו שוב את התור ויצא לדרך. ראובן נשאר עומד תחת השמש הקופחת, רתח על שמעון אך נאלץ להמשיך לצעוק "פנוי להובלה!" הלב שלו נקרע – אין נוסעים. הוא לא הפסיק לחרף ולגדף את שמעון, וביני לביני לצעוק בנסיון נוסף "פנוי להובלה". חלפה לה עוד שעה וברוך ה' הגיע נוסע.

ראובן יוצא לדרך.

לאחר כחצי שעה נסיעה, עיניו מבחינות ממרחק כך, באיזה סוס ועגלה רובצים "רובץ תחת משאו", לפי הכובע האדום נראה לו כי בעל העגלה הוא לא פחות ולא יותר – שמעון... עדיין לא ברור, אבל כך נראה. וכבר נכנס אויר לריאות "הנה ברוך השם שמעון קיבל את שלו" וכמו שהרמב"ם אומר כי אין שמחה גדולה יותר מהנקמה... הוא קורא בקול לסוסו הצוהל וממשיך להתקרב לשמעון בדהרה (דייו! דייו!) "עכשיו נראה מי המסכן אני או הוא" חושב לעצמו ומתקרב יותר ורואה כבר ברור שאכן שמעון נפול. - - - השמחה גדולה כל כך: "מצוין, טוב מאוד יהא מונח...! שישב לו כאן עד הלילה" מהרהר באושר. חולף על פניו וממשיך "ה' לימד אותו לקח".

לאחר שממשיך עוד כמה עשרות מטרים, מתחיל לחשוב לעצמו: תפילין הנחתי היום? כן, וודאי זו מצוות עשה, והנה גם כאן היתה לפני מצוות עשה דאורייתא **"כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו"** תשבוק מאי דבליבך תעשה פריקה לשנאה שבלב... ולא כל יום מזדמנות כאלו מצוות... איך הפסדתי הזדמנות נדירה של כזו מצוה?!

טוב. הוא חזר עם הסוס לעבר שמעון. ושמעון חשב הנה הוא בא לזרוק עלי כמה אבנים, אך לא. ראובן ירד מהסוס ניגש אליו ושאל: "אולי אפשר משהו לעזור?".

"וודאי! אף אחד לא עובר כאן, ואני יכול להישאר כך גם עד אמצע הלילה ומחר בבוקר". משיב שמעון.

טוב, בלי לשוחח אחד עם השני מרוב מתח, החלו לפרוק את המשא מהחמור, אח"כ הגביהו יחד את החמור מרבצו, שוב הטעינו עליו את הסחורה ו... נסעו. יחד. לדרכם.

להיכן נסעו? לשנות לחיים. כי קיימו מצוות עשה דאורייתא של "עזוב תעזוב עמו". מה קורה למחרת? השניים עומדים בשוק, שמעון צועק לעבר

העגלה של שמעון: הנה יש כאן עגלה פנויה להובלה. והנה נהיו ידידים הטובים ביותר - - -

חודש אח"כ. ערב אחד ראובן שב הביתה, ומספר לרעייתו: "יש לי הלילה בר מצוה".

"מי עושה בר מצוה?"

"שמעון".

"שמעון?! היא קוראת בבהלה, "שמעון הצ'ילבה שלך?!"...

"אנחנו כבר לא שונאים, די, הסתיימה המריבה". והוא לובש את המעיל והמגבעת ויוצא לשמוח עם שמעון.

נשאלת השאלה, מי עשה שלום ביניהם, אף אחד בעולם לא יכול היה לעשות שלום ביניהם! מי באמת כן עשה שלום? פסוק בחומש!! מסיים המדרש: "הוי אתה כוננת מישרים!".

כבוד היתור!

אם מדברים על שלום ואחוה בין איש לרעהו, אספר לכם. הזדמן לי לחלוף ליד 'חיידר - תלמוד תורה' של ילדים, ואתם יודעים, ילדים כל שני וחמישי רבים ואח"כ ידידים וחוזר חלילה - כדרכם של ילדים... והנה, שלשה ילדים רבו ככה עד לב השמים. נעמדתי על עומדי. ואח"כ אמרתי להם "רצוני לשאול משהו. מדוע כשיש ריב וסכסוך מאוד קשה לוותר? אני רוצה לשמוע מכם את הסיבה מדוע קשה, מדוע באמת איכפת לך לוותר?" הם התביישו לומר, שתקו. אמרתי "אתם לא חייבים לענות לי, אני אענה, ואתם תאמרו לי רק האם אני צודק או לא".

"כל אחד מצידו היה כבר מוכן לוותר, אבל זה לא יפה, כי מה יאמרו הוא הגיבור ואני החלשלוש... זו בושה של ממש. נכון?" שאלתי, הם ענו "נכון, זו התשובה", כי הריב היה על דברים שלא כל כך חשוב להמשיך ולהתנצח אודותם, אבל בושה, ככה לוותר בלי כלום".

המשכתי. "אשאל אתכם מי היה החכם הגדול בעולם?" הכל השיבו "שלמה המלך".

"אז תדעו, כי שלמה המלך אומר במשלי בדיוק להיפך 'כבוד לאיש שבת מריב'... זה כבוד!" לשון הפסוק כל כך שבתה את ליבם עד כי המבוגרים שבהם בקשו מאוד לדעת "היכן כתוב?".

אדם טועה לחשוב כי זו בושה לוותר, אדרבה זה הגיבור והמכובד האמיתי "כבוד לאיש שבת מריב".

אחותי, הייתה מתייעצת עם הגאון רבי בייניש פינקל זצ"ל. פעם כאשר התייעצה בעניין שידוך בת אחת, והיא מנתה מידותיה הטובות, כאשר סיימה למנות שאל "און מוותר זיין קען זי?" - ולוותר היא יכולה ומסוגלת?"

אתם שומעים? שפתיים ישק!.

הצעתו של החפץ חיים

מעשה היה ברבי ירוחם ממיר זצ"ל, מי לנו גדול מרבי ירוחם שהעמיד תלמידים אריות בתורה וגיבורי עולם ביראה, בישיבת מיר. לפני כהונתו במיר הוא זצ"ל שימש בתפקיד מסוים בעיר גדולה. התנהל בין כותלי המקום דין ודברים בין הנהלת הצוות והיו לך השלכות אודות משרתו והוא נסע להתייעץ עם החפץ חיים, שהשיב לו: "לא ראיתי מימי נרדף שמוותר ומפסיד..."

ר' ירוחם קיבל את הצעתו של החפץ חיים וויתר, ועקר את רגליו מהמקום היקר לליבו. וביום לא רחוק החל לשמש כמשגיח בישיבת מיר עד סוף ימיו, וכולם ידעו להיכן להגיע, עד שהגדולים ביותר במיר רתת גופם כאשר הזכירו את תורתו.

אבא משלם על וויתור

החפץ חיים מספר משל חזק על וויתור:

יהודי אמיד שלח את בניו למרחקים ונתן לכל אחד די מחסורו. אחד הילדים לא התנהג כראוי והתגרה באחיו עד שנטל מחלקו. האח היה חכם וחשב לעצמו: מדוע שאריב איתו הרי לאבי לא חסר כסף, בוודאי אבא יידע כי הוא לקח ממני, ובוודאי גם ישלים לי את החסר, מה לי ולמריבות. אבא שמע את הפרטים, שמח מאוד נשקו וחבקו: הצלת אותי מבזיונות שלא יאמרו ברחוב: הילדים שלי רבים זה עם זה. בעקבות כך אתן לך כפליים. ומה קורה להיפך, כאשר הם רבים ומתאבקים, אש מתלקחת והבזיונות גדולים, האב כאוב ואח"כ מעניש את שניהם "שניכם לא תקבלו!".

כך הקב"ה ריבונו של עולם, שמח שאין חילול ה' שהילדים שלו אינם רבים, והוא משלם - "עכשיו כאשר ויתרת תקבל כפליים"... דברי החפץ חיים.

אי, רבותי, דיברנו על השלום בין שני החמרים, וכי אין אנו צריכים לשלום בין שכנים וקרובים. נשמע מעשה פלאי פלאים:

"אוהב את שכניו"

יש לי חבר חסיד גור ירא שמים, אביו עבר את מאורעות המלחמה העולמית וכאשר עלה לארץ ישראל התגורר בהרצליה, בזקנותו עקר את מגוריו לבני ברק.

ביום השני לבואו לדירה החדשה ברחוב מרכזי בבני ברק. דפק אצלו יהודי בדלת:

"שלום עליכם!" "עליכם שלום!"

"אני שכן וותיק כן בבניין".

הזקן הכניס אותו פנימה התיישבו בשמחה.

השכן פתח בדברים: "אתה צריך לדעת כי כאן בבניין קיים סכסוך, לא ממש סכסוך-ריב, אבל בעיה. אחד השכנים מעוניין לבנות, ונו כמובן לא מסכימים, כי זה גורם לכלוך ולרעש, כי אין בניה ללא לכלוך וצער לשכנים וכו', רק, שלנו אין כל כך את הכח למנוע ממנו את הדבר, וכיוון שאתה הגעת להתגורר דייר חדש, והנך יהודי מבוגר, לך תהיה אפשרות אמיתית לטעון ולתבוע כי הבניה תקשה עליך מאוד, וכי לא באת לבני ברק בשביל לסבול רעש טיט ורפש, כך נוכל למנוע ממנו את הבניה.

"מי השכן מה שמו?" שאל הזקן.

הוא נתן לו את השם והקומה "השכן מלמעלה". הזקן שמע. והשניים נפרדו: "טוב, אני כבר אדע מה לעשות, תודה רבה" הפטיר הישיש.

השכן עזב את המקום. והישיש התרומם מכסאו נטל את שבעים וחמש שנות חייו, עלה בגרם המדרגות אל השכן מלמעלה - המעוניין לבנות. "שלום".

"אני השכן החדש מלמטה".

"או! שלום עליכם, כן השבוע באתם לגור מהרצליה".

"למעשה אתה היית צריך לבוא לביקור וקבלת פנים בביתי, אבל כיון שהבנתי כי אין לך זמן לכך, נאלצתי לעלות אליך. האם אפשר להיכנס?"... "בבקשה, הכנסו אפשר לשבת".

הזקן התיישב "אולי כוס תה אם אפשר..."

"עוד מעט הוא יבקש ללון בביתי, מה קורה כאן?!"... חשב בעל הבית לעצמו, ומיהר להכין לו כוס תה חם.

"היות ואנו שכנים חדשים, אני שמח מאוד לקיים עתה פגישת היכרות" והזקן החל להתעניין: "כמה שנים אתה מתגורר כאן בבניין? כמה ילדים אתם מגדלים בדירה". וכו' - סדרת שאלות והתעניינות.

לאחר שקיבל תשובות אמר הזקן "מה שאני מבין, כי יש לך עשרה ילדים, עדיין לא חיתנת ילד, זאת אומרת - שתיים עשרה נפשות".

"כן ברוך ה'", "וכמה חדרים לדירה שלך?"

"שניים וחצי גדולים, לא קטנים, ומסתדרים איך שהוא, אגלה לכם סוד גם במטבח אני מניח מזרון בערב אחרי הנקיון, ישנים גם שם ברוך ה'".

"ומדוע שלא תרחיבו קצת?"

"לא נורא מצטמקים ונדחקים".

"מה יש, וכי לא כדאי להקל קצת על הדחק?"

"האמת כי רציתי, אבל הבחנתי כי יש התנגדות חריפה מאחד השכנים, ומיד נאלצתי לסגת מהרעיון".

"אבל מדוע שלא תבנה?"

"הסברתי לך, מה אוכל לעשות, כאשר ישנה התנגדות לבניה".

"רצוני לשאול: ואם בכל זאת תרצה לבנות, כיצד תקח כסף לבניה?"

"בבני ברק אין בעיה של גמחים" אני כבר אסתדר, אבל כאמור, לא יתנו לי".

"אז אספר לך. יש לי גמ"ח, עוד בהרצליה היה לי גמ"ח גדול, כדאי לך עכשיו לרדת ולקחת טופס תמלא אותו, ואלווה לך שלושת אלפי דולרים לצורך בניה".

שיח חרשים.

"אני לא צריך גמ"ח, כבר הסברתי לך, הבעיה היא, כי יש מתנגדים לבניה שלי".

"עוזב, ראשית כל קח את הכסף, שיהיה לך בשביל התחלה. תחתים שלשה ערבים לשלושת אלפי דולר. יש לי גמ"ח גדול מה איכפת לך".

הוא מסביר לו בשלישית: "לא זו הבעיה - - -".

"שמע מה שאני אומר לך, תרד ותיקח טופס, תקבל את הכסף, תלך לעירייה לבקש אישורים ותוכל לבנות".

"מה אתה רוצה מהחיים שלי?"

"אני רוצה כמו שאמרת: תתחיל לטפל בבניה, וקח כסף מהגמ"ח שלי".

"אבל יש בעיה עם - - -"

"זה תשאייר לי אני כבר אטפל בנושא".

הביקור הסתיים.

בינתיים. הישיש ירד ודפק אצל הגרויסע'ר מתנגד - השכן מלמטה, שביקר אצלו לפני כשעתיים.

נכנס גם אצלו לביקור: "ביקרת אצלי. אני אשמח גם לבקר כאן" והחל להתעניין "כמה ילדים יש לך?".
 "חמשה ילדים".
 "כולם התחתנו?".
 "ברוך ה' התחתנו".
 "כמה חדרים יש לך בדירה כאן?".
 "שניים וחצי ועשיתי מזה שלוש, חסדי ה'".
 שקט שרר ביניהם.

ומשהשיב בחיוב סיפורי לו את מה ששמעתי מהגרמני"ל, מיד החזיק באזניו ואמר: "אוזניים אלו שמעו את הדברים הללו מרבי שלמה בשעת פטירתו!". הוספתי לשאול, האם אכן הכניסו כסאות? והשיב, בוודאי עשו כך, כי הבינו שזו המציאות שאכן הגרעק"א ורח"ע באו כעת לקבל פניו).
 וה' יעזרנו להתחזק לקראת יום הדין ראש השנה. להמליך את הקב"ה במצוות שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. אכ"ר.

(להגיד)

כי תצא למלחמה על אייבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושנית שבי.
 בא כאן הכלי יקר, וכך גם שואל החיד"א (נחל קדומים) - הפסוק פותח ביחיד וממשיך ברבים - כי תצא למלחמה על אייבך.
 כתוב אייבך, זה לא אויב יחיד, אלא רבים, וההמשך ונתנו ה' אלקיך בידך, אם יש אויבים רבים, היה לכתוב לומר ונתנם ה' אלקיך בידך, הם הרי אויבים רבים...

כך שואל החיד"א, ואותה שאלה נמצאת גם כאן, בכלי יקר.
 התשובה של שניהם אחת היא, כל אחד וסגנונו, כל אחד ורעיונו. כותבים לנו רבותינו, שהפסוק הזה בא לרמוז על מלחמת היצר הרע. היצר הרע נקרא - 'אויבו מספר אחד של האדם'.
 כך כותב לנו, בעל חובת הלבבות, בשער ייחוד המעשה, והנושא הזה, של האויב, צריך לדעת כי הקב"ה מבטיח לנו כי תצא למלחמה על אייבך - אם תחליט לצאת למלחמה, ונתנו ה' אלקיך בידך.
 כך כותב רבינו יונה בתחילת ספרו (שערי תשובה) - והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו - כאשר אדם רוצה לשוב בתשובה, כאשר אדם רוצה לצאת לקרב, הקב"ה ייתן לו סיעתא דישמיא, שאין יד האדם משגת. יד בן-אדם רגיל, לא יכולה להגיע לזה, צריך סיעתא דישמיא מיוחדת לזה.

זוהי גמרא (מסכת קידושין ל, ב | סוכה נב) שאומרת - ואמר ר"ש בן לוי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו שנאמר {תהילים לז-לב} צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר אלקים לא יעזבונו בידו.

צריך לדעת, שיצר הרע הוא מלאך, ואנחנו בני-אדם, והקב"ה דורש מאיתנו, להתמודד מול מלאך.
 אומרת הגמרא (מסכת בבא-בתרא) - הוא שטן הוא מלאך המוות ... זה אותו אחד. יורד ומחטיא, עולה ומקטרג, יורד ונוטל נשמה...
 שנדע, שהקב"ה נתן לנו כוחות להתמודד מול מלאכים.
 חובת הלבבות (שער ייחוד המעשה, פרק ה) כותב - חסיד אחד פגש באנשים שחזרו מן המלחמה, עטורי תהילה וניצחון, והם היו זכוכי דעת, כל-כך מבסוטים מהניצחון.

אמר להם - חזרתם מן המלחמה הקטנה, צפו למלחמה גדולה.
 המלחמה הזאת, מול יצר הרע, זו המלחמה הגדולה.

כותב לנו בעל חובת הלבבות - היצר הרע, הוא אכזר מאין כמותו. כל אויב אחר, ברגע שתנחיל לו מפלה פעם אחת, הוא יעזוב אותך לכמה ימים. היצר הרע, אין לו שום סנטימנטים לביזיונות. ניצחת אותו ב - 12 בצהריים, ב - 12:15 הוא חוזר. ניצחת אותו ב - 12:15, ב - 12:30 הוא חוזר. הוא לא מניח לך לרגע. זה אויב קשה, זה אויב אכזר, הוא לא משאיר שום אדם, לא צעיר ולא זקן, לא עברין ולא צדיק. הוא נטפל לכל אחד, ומנסה עד הרגע שהאדם עוצם את עיניו הוא מנסה לתפוס אותו. לכן, יש אנשים שנוהגים לומר, בסדר הוידוים שלפני יום הכיפורים, שא חס וחלילה תיטרף עלי השעה, 'הריני כבר עכשיו מוסר מודעה, שאם חס וחלילה יצר הרע יפתה אותי להגיד דברים, שלא צריכים להיאמר בשעת פטירתי, לא תהיה להם שום משמעות...' למה ??

כי עד הרגע האחרון של האדם, הוא גוסס, תעזוב אותו !
 לא ... הוא לא עוזב אותו .

יש בספר לב אליהו (הקדמה, שבילי לב) סיפורים שר' אליהו לופיאן סיפר .

הוא מספר שם, שבעיר שלו היו שתי אחיות מסוכסכות, ולא דיברו 30 שנה.

אחות אחת עמדה למות רח"ל, וביקשה מבני המשפחה לקרוא לאחותה, אותה אחות שהיא לא דיברה איתה 30 שנה.

לפני שהיא הולכת למות, הולכים לעשות סולחה, מה יכל להיות יותר טוב מזה ...

קוראים לאחות, היא מתלבשת יפה, הולכת להיפרד מאחותה, היא שמעה שאחותה גוססת....

ואז הזקן פתח את פיו בנימה נרגשת "אני רוצה משהו לשאול. אין לך ילדים בבית, ועשית משניים וחצי - שלוש, ולמעלה, יש שכן עם שתיים עשרה נפשות בדירה, ישנים שם במטבח על מזרון על הקרקע. וכי אין לך רחמנות, ולא זו בלבד, אלא שאתה עוד בא אלי להחטיא גם אותי, להיות חוטא ומחטיא?!" המשיך ודמעות נצנצו בעיניו הישישות:

"אני רוצה לומר לך משהו, שכני היקר. אינני צעיר. אבל דע לך, כל אחד בחייו, חייב להגיע לרחמי שמים, ללא זה - מר מאוד. אנו זקוקים לרחמים. אך כמו שאמרנו חז"ל אם אדם מרחם על הבריות, ובפרט על שכניו - ה' מרחם עליו ואם לא, ממש ביט"רע רחמנות עליו.

היהודי הזדעזע מדברי הזקן: "טוב, איך זאג גארנישט = מהיום אינני אומר מילה, ואינני מתערב. כי אכן נכון, הכל זקוקים לרחמי שמים".

"רגע, אין זו חכמה להחליט 'אני לא אומר מילה' ושלום על ישראל, הרי לשכן אין כסף לבנות, הוא זקוק לגמחים", בבקשה תשיג לו איזה גמ"ח של כמה אלפי דולר, אתה מוכרח לעזור לו ברחמנות אמיתית. אתה מסכים?".
 "מה לעשות איתך, אין לי ברירה, טוב, אעשה כבקשתך אשיג לו גמ"ח..."
 "אם ככה בא נעלה" - - -

הישיש נכנס לדירתו החדשה, יצא עם בקבוק יין, יחד הם עלו לשכן: "באנו לשתות לחיים על חתימת בניה של השכנים".

הסיפור אמיתי אין מילה אחת לא נכונה!! רבותי וביודעים קאמינא כי כל כך הרבה צרות ומריבות עם שכנים שרובם צרות עין.

ידוע לי על יהודי שבנה במרחק מבניין סמוך, כחמישים מטר. ושכן מהבניין ההוא הגיע להתלונן כי הבניה לוקחת לו את האוויר, וי וי, לוקחת לו את האוויר מהמידות ה"טובות" שלו - - - . נורא ואיום.

תקחו ממני את הכלבים השחורים

רבותי, המריבות הן ביטול מצוות עשה דאורייתא של "ואהבת לרעך כמוך", שזו מצווה תדירה ללא הפסקה, לאהוב כל אחד ואחד בגופו. שמעתי פעם, מהמשגיח דסלבדוקא זצ"ל ששמע מרבי בנימין מנדלסון זצ"ל אב"ד קוממיות על אחד מאדמורי"י גור זי"ע, שאמר כי ביום שמזדמן לו להכיר יהודי שאף פעם לא ראהו, הוא שמח שמחה גדולה, כיון שנוספה לו עוד מצוות עשה מהתורה של ואהבת לרעך כמוך, כי באמת היה רוצה לאהוב את כל עם ישראל, אבל מה יעשה, אומרים לו כי יש יהודי אחד בברזיל ושמו יעקב בן חיים שוורץ - נו, תנסה לאהוב אותו? איך אוכל לאהוב אותו כאשר איני מכירו כלל, אבל ביום שאני מכיר יהודי חדש, מיד אני יכול לקיים את מצוות העשה, וזו שמחה גדולה!.

וכן לצד השני, רחמנא לצלן אפשר לעבור על הלא תעשה של לא תשנא וגו', היום אומרים בלשון מודרנית בלע"ז: "אני לא מסמפט אותו" מה זה הביטוי הזה?!, זו שנאה במלוא מובן המילה ולא דאורייתא!. וכפי שרבינו יונה כותב "נצטוונו בזה להסיר השנאה שבלב".

זוכרני שלמדתי בישיבה קטנה אצל הגה"צ רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל, וסיפר כי בילדותו (כנראה בולוואין) התגורר במקום יהודי בעל מחלוקת ממדרגה ראשונה ממש, החיות שלו היתה מכל מחלוקת, המחלוקות היו שמחת לבו, וככל שרק יכול היה, עשה מחלוקת.

כאשר הגיע זמנו של בעל המחלוקת, להיפטר מהעולם, עמדו ליד מיטתו שכנים ואנשים מבני משפחתו, ולפתע צעק בחולה במר נפשו "תוציאו מכאן את הכלבים השחורים שרוצים לטורפני" אמרו לו: שקט, אין כאן שום כלב מה אתה צועק?!, ככה ואמר שוב: "תרחמו עלי, וכי אינכם רואים את הכלבים הנמצאים כאן, תוציאו אותם מכאן!, אז הבינו כי הכלבים האלה הם דברים רוחניים שרק הוא "זוכה" לראותם רח"ל.

(רבי מיכל יהודה המשיך לספר לנו, מפי השמועה, מאידך גיסא, אודות רבו הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל ראש ישיבת רמעלעס בוויילנא בשעת פטירתו. כי בההוא יומא לפני הסתלקותו קרא: "תכניסו כסא! הגרעק"א בא אלי!" חלפו כמה דקות ושוב אמר "תכניסו כסא! הגרעק"א זצ"ל בא אלי", והמשיך רבי מיכל יהודה בהתרגשות: ומדוע דווקא שני הגדולים הללו באו לקבל שמתו? זה אני יודע, רעק"א, לא היתה סוגיא אחת בלימוד הישיבה שהיה בה רעק"א ולא עסק בדבריו בשמחה עצומה ודבקות בתורה, ורבי חיים עוזר? כי היתה ביניהם אהבת דוד ויהונתן. לימים פגשתי את רבי יהושע שיף שלמד תורה מפי הגר"ש היימן בישיבת "תורה ודעת" התעניינתי אולי היה בשעת הסתלקותו של הגר"ש היימן,

היא באה לאחותה... היא שוכבת בטיפול נמרץ... אחותה מבקשת מכולם לצאת החוצה... רק שתי האחיות בחדר... ואז היא רומזת לה "תתקריב אלי לאוזן, כי קשה לי לדבר, אני רוצה להגיד לך משהו..."

התקרבה אליה לאוזן... "יותר נמוך"...

היא פשוט שמה את האוזן על פתח הפה של אחותה, ואז היא מתרוממת, נותנת לה נשיכה באוזן.. ונופלת...

"להשאיר לך מזכרת, לפני שאני הולכת מפה"....

אומר ר' אליהו לופיאן – היא הולכת למות, היא כבר בנשימות האחרונות, מה מעיק לה?!

לתת תזכורת לאחותה... "תזכרי שהייתי פה פעם"...

היא כבר מריחה תולעים... מה מעניין אותה???

היא מסוכסכת עם אחותה!

כשאנחנו מסתכלים בדברי חז"ל, אין לך אדם שקיבל חותמת בכל שנה שהוא בסדר, מלבד הכהן גדול.

הכהן הגדול, היה מקבל מידי שנה, במוצאי יום הכיפורים, אם הוא יצא בשלום בל פגע, היתה לו "חותמת", שהוא בסדר.

בזמן שעם ישראל היה להם מן במדבר, אז הם היו יודעים כל לילה מה מצבם, מהבחנה הרוחנית, אבל הכהן הגדול, בכל שנה ביום הכיפורים, אם הוא ניכנס בשלום ויצא בשלום, הוא ידע שהקב"ה נתן לו "חותמת" שהוא בסדר.

אדם אחד, שנקרא יוחנן כהן גדול, 80 שנה קיבל "חותמת" שהוא בסדר, ובסוף ימיו, לאחר שמונים שנה כניסה לקדש הקדשים הלך ויצא, בסוף נעשה צדוקי אומרת הגמרא.

הייתכן אדם למעלה מגיל מאה, הוא נעשה צדוקי?!

התשובה היא – יצר הרע לא מזניח, לא כהן גדול, ולא כהן הדיוט, לא לאחר 50 שנה, ולא לאחר 80 שנה. הוא לא מניח לאף אדם איזה שיהיה.

היצר הרע נותן כוחות לאדם לעבור עבירה, כוחות של מלאך!

(ברוך שאמר)

"כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו" (כב, ח) "תנא דבי רבי ישמעאל: 'כי יפול הנופל ממנו' - ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית, שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל, אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב" (שבת לב ע"א) "אמר רבי חנינא: אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, שנאמר (תהלים לז): 'מה' מצעדי גבר כוננו'" (חולין ז ע"ב)

ישבו נבחר תלמידיו של אחד הצדיקים המפורסמים ונשאו ונתנו בענייני אמונה. בהתבוננות דקה מן הדקה על מציאות ה' יתברך בכל פרט שבבריאה, דיברו על ההשגחה הפרטית.

אמר תלמיד אחד: "עלה אשר נושר מן העץ עם משב הרוח בוודאי השגחה פרטית היא זו. וכל הטלטלות שעובר עד שנוחת על הארץ וגם מקום חנייתו על הארץ - כל אלו בהשגחה פרטית הם".

הוסיף תלמיד אחר: "מקל הליכה אשר תוחבים אותו באדמה, בוודאי מזיז את גרגרי החול המצויים שם באותו מקום. ואחר כשמרימים את המקל, שוב חוזרים הם למקום הבור הקטן שנוצר. כל גרגר וגרגר, כך אמר, יש לו השגחה פרטית היכן ישכון בכל רגע. בתחילה כשהמקל דוחקו החוצה, ובהמשך כשהגומה מתרוקנת והוא נושר שוב פנימה".

המשיכו ודייקו במראות העולם הזה עד כמה שהם בהשגחה פרטית. תוך כדי ניגוש אחד ממציגי החבריה קדישא וטפח לזה היושב לידו על כתפו. נבהל הלה, ושאלו: "מה זה?"

השיב: "השגחה פרטית!" דממה השתררה.

חדות התשובה היתה מפתיעה. עכשיו נראתה האמונה בהשגחה פרטית מציאותית פי כמה.

באותו רגע, בהשגחה פרטית ממש, יצא הצדיק מחדרו.

ראה את התלמידים הגדולים. שאלם במה הם עוסקים עתה. סיפרו לו כל אותו עניין.

וכל הבריורים הנפלאים שהיו להם בהשגחת ה' ובמציאותו בכל פרט ופרט. וגם הוסיפו וסיפרו על טפיחת השכם, אשר אמר עליה האומר כי בהשגחה פרטית היא.

התבונן הרבי באותו חסיד, במבט חודר וביאר: זה שקיבל את הטפיחה - וודאי קיבלה בהשגחה פרטית! רצון ה' מובהק היה בכך.

אבל אותו חסיד שהמכה עברה דרכו - צריך לפשפש במעשיו. כי מגלגלין זכות על ידי זכאי, וחובה על ידי חייב!

יסוד זה שהקב"ה משתמש בבחירתו הרעה או הטובה של אדם, כדי להוציא לפועל גזר דין על הזולת, שנוי בפרשתינו במצוה המוסרית, החשובה והיקרה, מצות עשיית מעקה: "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו" (כב, ח) ודרשו חז"ל

(שבת לב ע"א) "תנא דבי רבי ישמעאל: 'כי יפול הנופל ממנו' - ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית, שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל, אלא שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב".

"ראוי זה שיפול" - כלומר, על הנופל נגזרה הגזרה שיפול, ולכן קראו הכתוב "הנופל" (בה"א הידיעה) כיון שכך נגזר עליו מראש מלמעלה. אבל עם זאת אין זה פוטר את האדם מהאחריות על שגרם לנפילה, כי על אף שכבר נגזר מן השמים על הנופל שיפול וימות, מ"מ האדם שגרם לכך הוא האחראי לנפילתו,

"מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב" הקב"ה משתמש בחייב כדי להוציא באמצעותו ולגלגל על ידו את גזר הדין על הנופל אשר התחייב מן השמים בעונש מיתה.

"לא תשים דמים בביתך" - על האדם מוטלת החובה להשתדל לא להיות חייב, שבגינו לא יצא שום גרמא של פשיעה, אשר הקב"ה יכול להשתמש בה כדי להוציא לפועל על ידי גזר דין על החייב.

באזהרה זו על מצות מעקה למדנו את שני הקטבים: א. בעל הבית חייב על בחירתו הרעה, על שלא מנע את אפשרות הנפילה. ב. זה שנפל - מת, כי ראוי היה ליפול, לפי שכך נגזר עליו מלמעלה. ואין זו כלל סתירה לחיובו של בעל הבית על בחירתו הרעה, וכפי האמור שהקב"ה משתמש בבחירתו הרעה להוציא את גזר דינו של הזולת.

באחד ממחנות המוות באירופה, בתקופת השואה, הוטל על המפקד הנאצי המקומי לערוך סלקציה בין הילדים החלשים שישלחו למחנות למשרפות הגזים ובין אלה שכשירים לעבודה. בלילה, כאשר כל ילדי ישראל הטהורים נמו את שנתם, הגיע הנאצי יחד עם רופא שבדק את הילדים וערך את הסלקציה. כדי שיהא באפשרותו לזכור למחר את הדיאגנוזה של הרופא, הגה האשמדאי הארור הזה רעיון שטני במיוחד.

הוא הבחין שכל הילדים, ללא יוצא מן הכלל, כדרכם של בניו של מקום, היו חבושי כיפה גם בשנתם. הוא עבר על פני הילדים עם הרופא וכל מי שנקבע שאינו כשיר לעבודה, ודינו להשמדה, הסיר את כיפתו ממנו והתירו גלוי-ראש. למחרת בבוקר, בעת המסדר, לא תהיה כל בעיה להבחין מי לחיים ומי... כך חשב המפקד הגרמני.

אולם, ילדי ישראל קדושים הם, וראויים להיות עם סגולה לבוראם, מפני שגם בימים שכאלה, כאשר הצרות גברו למעלה ראש ומחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה, לא יוותרו על הכיפה שלא ראשם, וכך מספר בעל מעשה: "אני הייתי בתוך קבוצת ילדים ההיא, באותו לילה מבעית, התעוררתי משנתי, הבחנתי שראשי אינו מכוסה בכיפה. כיוון שמיום עומדי על דעתי הקפדתי לא לעלות על יצועי בראש מגולה, ניסיתי לחפש את הכיפה מימין ומשמאל, וכשלא מצאתי ונצרכתי לברך 'אשר יצר' החלטתי להסירה מעל ראשו של חברי שישן לצדי, והיה מכוסה בשמיכתו. לאחר הברכה נרדמתי שוב עם הכיפה לראשי... "כל אחד כבר מבין מה קרה מאוחר יותר. אני, שכפתי נלקחה ממני בלילה, הייתי מיועד להשמדה, ניצלתי, שהרי בבוקר הייתי חבוש בכיפה, ואילו חברי נלקח לתאי הגזים, ומת על קידוש השם. יקום השם דמו. במשך כל ימי, אני מהלך בתחושה שנטלתי את נפשו של חברי, ובמו ידי גרמתי לו שימות (מובא בפתח ספר בטובך יביעו ח"ב)

כאן רואים אנו את מעורבותה של יד ההשגחה בתוך מערכת שיקולי הבחירה של האדם ומי הוא הקובע מי יחיה ומי ימות, מי בקיצור ומי לא בקיצו - בורא עולם שבידו נשמת כל חי.

ההשתדלות במבחן ההשגחה - הנה פלוני הוא עשיר והכל יודעים כי עושרו בא לו מחמת חריצותו. כשהוא שומע על הזדמנות עסקית הוא כבר נמצא במקום וכבר פועל ועושה, וגם מתעשר אחר, עני, הוא בטלן ואולי גם עצל. כשהוא שומע על הזדמנות לעשות רווחים הוא מבזבז זמן ומשתהה ובינתיים חולפת הזדמנות.

החפץ חיים דוחה את ראיית החריצות והעצלנות כסיבה לעושר ולעוני. ההסבר האמיתי הוא כי על פלוני נגזר להיות עשיר, ועל כן העניק לו ה' לא רק הזדמנויות להתעשר אלא גם זריזות וקלות תנועה, כדי שיהיה עשיר. האחר שנגזר עליו להיות עני, ה' יצק עופרת בעצמותיו, ועד שהוא זז - כל ההזדמנויות בנות המזל חולפות ונעלמות.

הסיבה והתוצאה מתחלפות במקומותיהם. לא העצלנות והבטלנות הן הסיבות לעוניו של זה, אלא ההחלטה של יושב מרומים שעליו להיות עני - היא הסיבה לתכונות נפשו.

דוגמא נוספת: פלוני מת מפני שהאמבולנס איחר להגיע, אלא שה' סיבב את איחור האמבולנס כדי שסיום חייו של זה יתרחש בדיוק ברגע המסוים שנקבע מלמעלה. כל עוד לא עשו הסובבים אותו מעשה ברשלנות ברור בניגוד לשיקול דעת סביר של אדם הגיוני, הרי שכל הכאה על חטא כזה לא רק שהיא מיותרת, אלא שיש בה מעין כפירה בהשגחה

עליונה. שכביכול אנשים מתים מפני שלא הזעיקו רופא או שהעזרה התמהמהה לבוא.

אבל אסור לשכוח כי כאשר הסבירות מחייבת, באמת מוטלת החובה להזעיק רופא וחובה על מגישי העזרה להזדרז ככל יכולתם, וכל הזנחה ורשלנות במקרה כזה הריהי עבירה.

כשפורצת דליקה, ואני מנסה לכבות אותה, מצד אחד - אומר הרה"ג רבי י' סלמון - אני מצווה לנקוט בכל האמצעים של דרכי הטבע לכבות את השריפה כאילו זה תלוי בי וזה ביד. ומן הצד האחר, כשאני בא לאחר מעשה לסכם את הנזק, אני מאמין באמונה שלימה כי לא נשרף אפילו כפית עץ אחד יותר ממה שנגזר, ואפילו שרוך אחד לא ניצל מן הדליקה כתוצאה מפעולתי.

השניה הזאת, הנראית כסותרת את עצמה, קשה לעיכול למוחם הפשטני של הרבה אנשים, והסבר זה אכן מיישב את הטענה הנפוצה, שמקורה בטעות: אם אתה אומר שהכל נגזר מלמעלה אם כן אין יותר צורך באמבולנס? אין צורך להזעיק רופא? הרי זה בין כך ובין כך לא יעזור! שכן אנו כמאמינים צריכים לעשות את מלוא ההשתדלות מצדנו ובד בבד להאמין כי כל תוצאה היא תוצאה של גזירת ההשגחה ורצונה.

אין זה פשוט להיות יהודי. עלינו ל"החזיק ראש" לחיות ולחשוב בשני המישורים בעת ובעונה אחת ולא להתבלבל אף לרגע, ולהחליף, חלילה, את חישוביהם זה בזה. הארכת חיים אמיתית היא רק בפניה ובתפילה למי שבידו נפש כל חי ורוח כל בשר, כי בידו הכל ומאתו כל דבר.

לסיכומם של דברים, מן הראוי לציין את דבריו הנפלאים של בעל ספר "החינוך" במצות מעקה (מצוה תקלח) השופכים אור גדול לאלפנו בינה - הכיצד מתמזגים ההשתדלות והבחירה של האדם יחד עם הכוחות הגנוזים בטבע - מול גזירת ההשגחה. ואלו דברים המאלפים כלשונם: "משורשי המצוה לפי עת היות השם ברוך הוא משגיח בפרטי בני אדם ויודע כל מעשיהם וכל אשר יקרה להם טוב או רע בגזירתו ובמצותו לפי זכותו או חיובו, וכענין שאמר זכרונם לברכה אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, אף על פי כן צריך האדם לשמור עצמו מן המקרים הנהוגים בעולם, כי הקל ברא עולמו ובנאו על יסודות עמודי הטבע, וגזר שיהיה האש שורפת והמים מכבין הלהבה. וכמו כן יחייב הטבע שאם תפול אבן גדולה על ראש איש, תרוצץ את מוחו. או אם יפול האדם מראש הגג הגבוה לארץ - שימות. והוא ברוך הוא חנן גופות בני אדם ויפח באפיו נשמת חיים בעלת דעת לשמור הגוף מכל פגע, ונתן שניהם הנפש והגופה בתוך גלגל היסודות והמה ינהגם ויפעלו בהם פעולות. כי כן חייבה חכמתו מצד שהוא בעל חומר ציווה לשמור מן המקרה, כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמר ממנו". וכו'.

"ועל דרך הזה תראה רוב ענייני הכתובים בכל מקום, כי גם בהלחם ישראל מלחמת מצוה - על פי ה' היו עורכין מלחמתן ומזיינין עצמן ועושיין כל עניינם כאילו יסמכו בדרכי הטבע לגמרי, וכן ראוי לעשות לפי העניין שזכרנו. ואשר לא יחלוק על האמת מרוע לב - יודה בזה!" והדברים מאירים.

(בנועם שיח)

שורש בן סורר ומורה שאין לו ישוב הדעת באכילתו

ונמצא שעיקר הנקודה של בן סורר ומורה הוא מה שאין לו ישוב הדעת באכילה, אלא זולל במהרה וחפזון, עד כדי כך שאין לו סבלנות להמתין עד שיתבשל הבשר בשלימות. וכן הוא עיקר הגדרת הרדיפה אחר המותרות שאין לו ישוב הדעת באכילתו. וכן אי' בגמ' גיטין דף יג' סעודה שהנאתך ממנו משוך ירך ממנו, לא כתוב 'אל תאכל' אלא 'משוך ירך', וביאורו שייאכלנו בישוב הדעת, להמתין כמה דקות ולהראות שיש לו שליטה על המאכל. ואי' בגמ' עירובין דף נד' 'אם אדם משים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת, לימודו מתקיים בידו', ופרש"י 'שלא יקפיד על תענוגים אלא יאכל בשר בלא תבלין, וכן שאר עינוגים'. היינו שלא 'ישקיע' האדם מדי הרבה מחשבות בתבליני מאכל ומשתה, זהו סימן שאינו מחובר לגשמיות.

וכתב החיד"א שהיה בסלוניקי איש אחד שהתחיל לגלות עתידות, ואחד מהצדיקים צוה לבדוק איך שהוא אוכל, ומצאו שהוא אוכל מתוך תאוה גדולה, ובסוף נתגלה שכל ה'גילויים' שלו מצד אחר. ולאחר זמן קצר נתפס בעבירה גדולה רח"ל. וכמ"ש בספורנו, וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית, ע"י שיקועו בגשמיות, מתעבה ומתגשם נפשו.

ונודע לשון החזו"א באגרותיו 'כשם שיש בטומאת הגוף אבי אבות הטומאה, אב הטומאה וראשון לטומאה, כן יש בטומאת הנפש, ואבי אבות טומאת הנפש הוא תאוה אכילה'.

מאידך גיסא הרי כתב הרס"ג [רבינו סעדיה גאון ז"ע] 'ואמרת אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר וגו' היינו שכשתתאוה נפשו לאכול בשר, הרי הוא מצווה לאכול בשר. ובמשנה אבות למדנו שאחד מקנייני

התורה הוא 'במיעוט תענוג', ולא ב'אפס תענוג'. הרי שמעט התענוג כן נצרך לנפש האדם לפעמים. ובירור הדברים הוא ע"פ דברי הקדושת לוי בפי' בהעלתך, שיבחון עצמו כשיש לפניו איזה דבר תאוה, האם הוא מצפה לסלק עצמו מהתאוה, או שמתגעגע מתי תבא התאוה לידו. למשל כשמונח לפניו פיצה, ואין לו מצב רוח ותאבון, יש שאומר, כיון שאין צריך, מה טוב. ויש שנופל ואומר 'חבל שאין לי תאבון עכשיו'. וזש"כ 'התאוה תאוה' שהתאוה שיהיה להם תאוה. הגם שבדרך כלל אמרו שיתנהג אדם בדרך של עולם, וכמ"ש שהנזיר מביא קרבן על שציער עצמו מן היין, וכן פי' התוס' בברכת 'בורא נפשות' שמברכים להשי"ת גם על מה שאינו מוכרח לאדם, 'נפשות רבות וחסרונן, על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי', שמשבחים להשי"ת על דבר שאינו מוכרח לאדם, כמו תפוחים שיכולים לחיות בלעדיהם. [מלבד מדרגת הפרוש שזוכה לאכול רק פת במלח] אך עיקר פגם הזלילה הוא כשעושה מציאות מעצם התאוה, וחושב מחשבות מה יאכל היום ומה יאכל מחר, באיזה תבלין ובאיזה רוטב ובאיזה תוספת וכדו'. רחמנא לשזבן.

וכתב החיד"א [עבודת הקודש ג, מה] שיש אנשים שיושבים ועושים שיקול הדעת ומעיינים בסדר אכילתן, ויושבים עם בני ביתם ועושים שקלא וטריא ומסקנא מה יאכלו. הרי האכילה הוא ענין שדומה לבהמה, האם שייך לעשות מזה שקלא וטריא, ואילו בדבר הדומה למלאך לא עלה על דעתו ליישב דעתו במסילות בלבבו בסדר עבודת ה'. זוהי רדיפה אחר המותרות. שעושים 'נושא' מה נאכל ומה נבשל. זהו מציאות של רדיפה אחר המותרות. ופעם אחת כבר הגיעה כרטיס הזמנה באמריקה לארוע שיתקיים עוד חודש, וצריך להשיב בדואר איזה טעם הוא רוצה לאכול, בתוספת שום ואבוקדו או בנגיעת תאנים משולב באננס, עם ניחוח צילי ורוטב פיקנטי מתובל באורגנו מקסיקני וכו' וכו'. בזה הוא נעשה כמו אפיקורס שרודף אחר המותרות. כשיש לאדם מטרה לשבוע, אין אצלו 'עסק' מפרטי אכילתו, כי עיקר 'עסקינו' הוא רק 'לעסוק בדברי תורה'.

ונזכיר בענין זה ג' מכתבים מגדולי דורינו זכרונם לברכה. מהר"מ פיינשטיין זצוק"ל, ומהר"ש וואזנער זצוק"ל, מהר"מ קליין זצוק"ל. במכתבי שבט הלוי כתב לבנו רבי בן ציון בשנת תשס"ו כשהיתה שערוריית הטרפות במאנסי רח"ל, להשיב על מה ששאלו רבים ושלמים על מה עשה ה' ככה לעיר ואם בישראל שישכשו באכילת טריפות, ע"י איש בלייעל שהחטיא את ישראל זמן ארוך, ואיש בוכה על פתח אהלו על מכשול נורא זה. 'ואומר בטח, כי אמנם מי בא בסוד ה' אבל בוודאי צדיק הוא ה', קרוב לשמוע וכן הדעת תורה מחייב שזה בא ע"י שנכשלו הרבים ע"י פגם קדושת המאכל, כתוב בתורתנו והתקדשתם והייתם קדושים בעיני עריות, ובענין מאכלות, ובענין עבודה זרה, וכתבו הקדמונים שאם 'אנשי קודש תהיון לי' מובטחים שיתקיים בהם 'ובשר בשדה טרפה לא תאכלו', כשחסר ב'אנשי קודש' אין נשמרים בזה. ושלוש דרכים יש במכשול זה, א. ריבוי המאכלים מכל הבא ליד, שיש להם איזה גושפנקא של הכשר. ב. החסרון הגדול שחדלו בנות ישראל לבשל בעצמן במטבח הבית היהודי. וסומכים על דברים הנקנים בחנות, וכל מאכל ישראל נסמך על 'עד אחד נאמן באיסורין'. ג. ריבוי מיני מותרות ומיני מתיקה לאלפים שמשחיתים את הגוף ואת הנשמה.

הרי לנו דעת תורה של הרב וואזנער זצוק"ל ומוסיף שהוא בטוח בכך, שגם כשאכלו מאכלים כשרים, מיני המותרות והמתיקה לאלפים, והנקנים בחנות, אפי' אם יהיו כשרים, כיון שיש בזה רדיפה אחר המותרות, אבדנו קדושת ישראל ולכן קרה המכשול הנ"ל, וכתב בסוף מכתבו שישבו בתשובה על ג' דברים אלה, ועי"ז יכופר להם.

וכ"כ באגרות משה [יו"ד ח"ג סי' ע"א] שאל מלמד בחידר מה עליו לחנך את התלמידים. ובתוך דבריו כתב רבי משה זצוק"ל: 'זהנה במדינתנו מרוב הברכה שנתן השי"ת, יש רצון ותאוה גדולה להנאות עוה"ז לכל התענוגים שקוראים לזה גוטיים [הגם שהוא כותב כך באמריקה, כבר הגיע כל זה גם לארץ ישראל בימינו, הגם שעדיין לא הגענו למה שנעשה היום באמריקה, ששולחים את הילד לחידר עם כ"כ הרבה חטיפים מדי יום ביומו, כמו שאורזים לילד בא"י כשנוסע לטיול ארוך, עיני ראו ולא זר] וזה מקלקל נפש האדם שמרגיש את גופו להתאוות בדברים שאין צורך להם, ומזה הוא נעשה חיה רעה, כי מתחילה מבקש תאוותיו בדבר היתר מדומה, וכשאי אפשר לא יוכל לעצור אפי' מן האיסור, ועד שלהצדיק את תאוותיו נעשה לגמרי כופר. כמאמרם 'לא עבדו ישראל ע"ז אלא להתיר להם עריות', ובפרט בחינוך הילדים, הרי זה עיקר החינוך, כמו שלומדים בפרשת בן סורר ומורה שע"י מאתיים וארבעים גרם שאכל בחנות בעמידה הוא נהרג.

ולכן יחנכו המלמדים את התלמידים שלא לשבח מאכלים, ולא להאריך בדברים כלל איפה יש מאכל יותר טוב, איזה פיצה ממולאת יותר בקטשופ וכל מיני גבינות, לדברי האבן עזרא הם נופלים מזה לאפיקורוס,

שאין זה שפת יהודי אלא שפת אומות העולם. כשהתלמידים שומעים מהתלמידים שמשבחים איזה מאכל טעים, הרי הם נתרגלים שזהו עיקר החיים.

וזש"כ רש"י בפ' בחקותי בברכת 'ואכלתם לחכמם לשובע' – אוכל קמעא ומתברך במעיו, הרי במדינתנו הוא כמו קללה ולא ברכה, שכאן באמריקה אם יברכו כך את האדם, יאמר 'לא ניחא לי בתיקון חז"ל... אדרבה הוא רוצה לאכול הרבה ויתחסר במעיו... שהרי אינו אוכל רק לחזק הגוף, אלא לתאווה יבקש נפרד.

כי לכאור' תמוה מה מקום יש לברכה זו, שאם יש ריבוי תבואה באוצרות, כדכתיב 'וישן מפני חדש תוציא', א"כ מה מקום לברכה זאת שיאכל קמעא ויתברך במעיו? מה יהיה עם כל התבואה שבאוצר? אלא קא משמע לן שגם כשהחנות מלאה באוצרות אין זו סיבה שהכל יכנס בכרסו. אלא יקח כל מה שיש לו צורך בלבד. ומה שנתן הקב"ה שפע רב כזה, כי צריך לאדם אפשרות להנות בעוה"ז בשבת ויום טוב, כמ"ש החינוך שזהו טעם למצות שמחת יום טוב, כי יודע הקב"ה שכל נפש צריך שיהיה לו זמן של שמחה. אך בימות החול יתייגע לקדש עצמו במותר לו. ומה שנתן הקב"ה במדינתנו ברכה ועשירות גדולה, אל תדון מזה שרצון ה' שתאכל כל המינים, דא"כ מהו ברכת 'אוכל קמעא ומתברך במעיו', אלא יפריש עצמו מהנאות עוה"ז.

מכתב שלישי ראינו שכתב הגאון רבי מנשה קליין זי"ע במשנה הלכות [חלק יג, סי' עח] להשיב לשואל שתמה על פרסומות מגושמות בתאווה אכילה בעיתונים החרדיים, ומשכנעים את הציבור שיקנו ויאכלו וישבעו, ויש להם הכשר מהודר, וקוראים לזה 'טעם גן עדן' ועוד לשונות של ארגמן. וכתב רבי מנשה שאע"פ שהמאכל הוא כשר, אך התאווה הוא טרף. וכמ"ש בספר פאר הדור על הנודה ביהודה, מכתב שתיקן על הציבור בפראג, היות והנחתומים בפראג החלו לאפות עוגות טעימות ומעמידים העוגות בחוץ למשוך את עיני וחוטמי העוברים ושבים שיבואו לקנותם, הרי הוא אוסר עליהם לאפות אלו העוגות, שהוא דבר המביא לידי רעבתנות ונטיה למותרות. והנה בימינו נתהפך הדבר מהיפך להיפך, שגם העיתונים החשובים מהקהילות, שאינם לוקחים אחריות על תוכן הפרסומות, ומפרסמים שם על מאכלים שהם רק בגדר רעבתנות והם כשרים למהדרין, ומשכנעים את הקורא שיבא לאכול בשמחה לחמו, ממש כבמוצאי יוה"כ, ויתענג בתענוגים ברבורים ושלו ודגים שבעת ימי השבוע...

עיי"ש שהאריך וכתב בסוף המכתב שהוא אמר לאחד מבעלי העיתונים החרדים, מה לכם לטעון על העיתונים החילוניים שמפרסמים תמונות תועבה לרבים, ואינם מרגישים שגם אתם מפרסמים תמונות תועבה, ארטיק בציפוי שוקולד מבצבץ עם פצפוצי קשיו וקליפת נוגט, ואדרבה, תמונות מאכלות האלה, הם שורש לתמונות התועבות שלהם.

היום בבוקר הוצאתי כמה דפים מעיתון שמגיע להרבה בתים החרדים. הנה פרסומת של תנובה שמוכרים חלב וגבינות, 'אצלנו בבית, הארוחות מגוונות, כל אחד מעדיף לאכול משהו אחר, ויש דבר אחד שכולנו מסכימים לזה, והם מה שתנובה מייצרת, שזה מלווה אותנו מילדות ועד זקנה, מאז ולתמיד מלה אחת, תנובה'. הרי דברים כאלה נכנסים לתת המודע גם מבלי הרגש, ואח"כ נמשך אדם לתאוותיו. וכן מפרסמים על איזה תענוג דמיוני שאם יאכלנו בבוקר, יזכור כל היום שזכה לזלול את זה בבוקר. והם ממש תמונות תועבות.

בערב שבת היה פרסומת בעיתון, בשורה מדאיגה שעד כמה שנים יהיה מחסור בשוקולד, לדאבון לב, ומאריך בזה, כמה השוקולד עושה לנו טוב, ויש כמה כותרות ממומחי שוקולד כמה שהוא מטיב עם האדם וכו'. רחמנא לצלן. עוד פרסומת: הטעם המוכר והאהוב, בגלגול חדש... ברוך השם שגם הם מבינים כבר בסוד גלגולי הנשמות שבתוך המאכלים. גם הפרסומות שיש על המשאיות שמביא את החטיפים למכולת, יש תמונה של ילד, עם יד ארוכה מאד כמו של בתיה בת פרעה, לכל אורך המשאית הארוכה, ובסופו חטיף ציפס. ולמעלה כתוב 'טבעי, שלא תשלוט בעצמך', ממילא תשלח ידך, ואם לא תגע בציפס, יהיה נעשה לך נס של בתיה בת

פרעה. וזה ממש תמונות תועבה, פלא על טוהר המחנה שהולכים למחוק תמונות תועבות אחרות ששם יש ב"ה שמירת עיניים, אך כאן צריך למחוק תמונות תועבה שאין עולה על הדעת כמה שזה משפיע על המח שלו ושל בנינו. רבי מנשה זצוק"ל פסק שכל אלו הם תמונות תועבות ממש, כי גם בן סורר ומורה, לא אכל משהו שאינו כשר. אלא שהיה טבעי שלא שלט בעצמו. אסור לקטרג ח"ו על ישראל, אלא שיש לנו להזהר ולהשמר, עכ"פ לזכור האמת.

כתוב במנורת המאור להרה"ק רבי יצחק אבובה, שאחד משמותיו של הטיפש הוא 'אוויל', [משלי כג, ז] והוא ראשי תיבות 'אכול ושתה יאמר לך'. אין הכוונה להסתגף ולהתענות, אלא עכ"פ להעמיד גדרים מה צריך ומה לא צריך, ואם קשה לאדם לפרוש ממש, יתחיל בתענית הראב"ד, למשוך ידו לכמה רגעים [חצי דקה, זה הרבה זמן] ואח"כ לאכול בשוב הדעת.

הצדיק רבי אליהו לופיאן ראה פעם אחת את בחורי הישיבה שאכלו מרק רותח ונכוו בלשונם, והוכיח אותם להמתין מעט עד שהמרק יתקרר קצת. והגדיר לזה שהנאת האכילה הוא בגדר 'פסיק רישא' כי דרך האדם שהוא נהנה מאכילתו, כך עשה השי"ת, אך עבודת האדם שיהיה בגדר 'לא אכפת ליה' אע"פ שעדיין לא הגיע למדרגת 'לא ניחא ליה'. אמנם האוכל טעים, אך אל תעשה מזה עסק שלם, התענוגים יש בהם מטר, אך עסק יש לנו רק בדברי תורה.

ג' טעמים מצאנו בדברי רבוה"ק לפרוש מתאוות של היתר. הראשון כמו בן סורר ומורה שאם יתרגל בדבר המותר, סופו שיכשל באיסור. כי לא יוכל לפרוש מהרגלו, שנעשה כעבד להתאוות והמותרות. השני כתב המשנה ברורה שהמותרות גונבים מהאדם הרבה מאד זמן וכסף, כשאדם מתרגל במותרות, הוא צריך מדי תקופה להחליף ריצוף וריהוט, עד כדי כך כתב הח"ח שלקנות ספרים מיותרים, הם גם בגדר מותרות. [כידוע שפעם אחת בא הגאון מפוניבז' אצל הח"ח לשאול ממנו איזה ספר שהעתיק ממנו רבות בספריו, והיה בטוח שהוא נמצא בביתו. אך הח"ח אמר לו, שאין לו זה הספר, רק הוא עצמו שאלו מאחר. שאילו הייתי הולך לקנותו בחנות, הייתי מפסיד עוד שעה של חיפוש והשגת המעות לקנות זה הספר] השלישי כתב המהר"ל שהרוחני והגשמי הם תרתי דסתרי, כמ"ש החוה"ל שעה"ב ועוה"ז כאש ומים, אי אפשר לשניהם כאחד. כמה שממזער רצונות הגשמיים, יזכה לרצונות רוחניים ותענוגים אמיתיים אין סופיים.

רבי מיכל יהודה זצ"ל היה מספר שרבי שלמה היימן זצ"ל אמר להתלמידים בישיבת וילנא כשבקשו שיתנו סוכר לשתות הקפה, מה לכם סוכר, תשתו קפה עם תשובת רבי עקיבא אייגר...

רבי חיים ברים זצ"ל היה בן בית אצל החזון איש, וראה אותו שותה כוס קפה, לפתע הניח החזון"א את הכוס בתנועה פתאומית על השלחן, רבי חיים נבהל ושאל אם ילך לקרוא לרופא, שהיה נראה כמי שהמצב אינו בסדר. אמר לו החזון איש: 'אני התרגלתי שאיני אוכל ושותה עד שאני מרגיש שהראש שלי מסביר לגוף סיבה לאכול זה ולשתות זה, ברגע שהראש הפסיק להסביר, אני מפסיק לאכול ולשתות, התחלתי לשתות הקפה, והנה לפתע נפסקה הסיבה שהסביר הראש, לכן הפסקתי תיכף משתיית הקפה...'

רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל סיפר שהוא למד בחברותא עם רבי עובדיה יוסף זצ"ל בשנות הבחרות, מה היה מאכלם, חתיכת לחם שנשאר מאתמול, מרוח בשיירי השמן שבנר התמיד שבבית המדרש. וע"פ רוב לא היה בהם שיעור כביצה אלא כזית, זה היה מאכלם בוקר וערב...

כל אחד לפי מדרגתו. אך מה ששוה לכל נפש, לא לעשות שקלא וטריא ומסקנא מתאוות העוה"ז, לא להמשיך אחר לשונות העמים שמאריכים לתאר מה יקרא ללשון כשיגע בו הבשר הטעים הזה, רח"ל. ובאמת שיש לכל אדם זמנים ועתים רבים, הכלל והעיקר לעשות תנועה אחת ומחשבה אחת פחות ממה שהיצר הרע הציע, ולזכור כמה שעשועים נחת רוח יש להשי"ת ממני ברגע זה.

(הגרמ"י רייזמן)

בדרך הדרוש

להציל מן החטא. וזה שפירש רש"י לא דברה תורה אלא פשיטא שמברך כדי לעשות נחת רוח, הלא כל המצות אנו כנגד היצר הרע. דיפת תואר אינה מועלת רק כנגד יצר הרע מקיימים לעשות נ"ר ליוצרינו ית"ש.

וה"ל דלכאורה אין לברך שהחיינו על בנין בית חדש (חנכות התורה) שהוא דבר הבל וריק, אלא מי שבונה ביתו לקיים ועשית מעקה ומוווה, ושיהיה ביתו בית וועד לת"ח וכדומה יפה

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך (כב, ח) לו לברך שזיכה ה' לך והחיהו.

במדרש תנחומא פ' בראשית [ג] הבונה בית חדש כיצד צריך לברך, כך שנו רבותינו הבונה בית חדש צריך לברך שהחיינו כדי לעשות נחת רוח ליוצרו. וצריך להבין ליוצרו, שאם כוונתו לקיים מצות שתלויות בבית אז מברך. (כתב סופר)

וראית בשביה אשת יפת תאר (כא, יא) ברש"י לא דברה תורה אלא כנגד היצר הרע. מקשים העולם דתיבת לא ותיבת אלא מיותר. ויש לפרש על פי

מה דאיתא בגמרא רב הוה קמצערא ליה דביתוהו וכו' אמרו לו תלמידיו והא קמצערא טובא אמר להו לא די שגמדת את בנינו אלא גם מצלת לנו מן החטא עיין שם.

נמצא האשה מועלת לנו לשני דברים לגדל הבנים וגם להציל מן החטא. והנה ביפת תואר דסופה שתלד בן סורר ומורה אם כן יפת תואר אינה מועלת רק לדבר אחד דהיינו